

Riikka Rajaniemi

**Pyhäjoen yläkoulun lukudiplomi**

Lukemisen iloa nuorille

Opinnäytetyö

Kesä 2011

Kulttuurialan yksikkö

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma



SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

## Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Riikka Rajaniemi

Työn nimi: Pyhäjoen yläkoulun lukudiplomi – Lukemisen iloa nuorille

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2011

Sivumäärä: 40

Liitteiden lukumäärä: 2

---

Opinnäytetyössä kuvattiin Pyhäjoen yläkoulun lukudiplomin suunnitteluprosessin etenemistä alusta loppuun. Suunnittelutyö toteutettiin osaksi yhteistyössä Pyhäjoen yläkoulun ja Pyhäjoen kunnankirjaston kanssa.

Lukudiplomiin kuuluvien kirjallistojen lisäksi opinnäytetyöprosessiin kuului joulukuussa 2010 Pyhäjoen yläkoulun oppilaille tehty pieni avoin kysely, jossa kysyttiin heidän suosikkikirjojaan ja -kirjailijoitaan sekä heidän mielipiteitään uusista kirjallisista. Kyselyyn otettiin mukaan neljä oppilasta joka luokka-asteelta, kaksi tyttöä ja kaksi poikaa.

Opinnäytetyössä käsiteltiin myös lukemisen teoriaa: lukutaidon eri muotoja sekä lasten ja nuorten muuttuneita lukutaitoja. Tärkeimmistä nuorten lukutaitoa mittaavista tutkimuksista kerrottiin esimerkkeinä kansainvälisestä 15-vuotiaiden lukutaidon tasoa mittaavasta PISA -tutkimuksesta sekä kotimaisista nuorten lukuharrastusta, kirjavalintoihin vaikuttavia tekijöitä ja nuorten kirjojen valintaperusteita kartoittavista tutkimuksista. Ne kertovat paljon suomalaisten nuorten lukutottumuksista ja lukemisen osuudesta suhteessa muihin vapaa-ajan viettotapoihin.

Opinnäytetyössä käytettiin esimerkkeinä kahta lukudiplomia, Oulun uudistettuja, eri kouluasteiden omia lukudiplomeita sekä Pyhäjoen alakoulun lukudiplomia, esiteltiin niiden syntyhistoriaa, toimintaperiaatteita, sisältöjä ja tärkeimpiä tavoitteita.

Avainsanat: lukudiplomi, lukeminen, lukemistutkimukset, nuoret, lukutaito

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

## **Thesis abstract**

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Library and Information Services

Author: Riikka Rajaniemi

Title of thesis: A reading diploma for Pyhäjoki Junior High School – Joy of reading for teenagers

Supervisor: Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2011

Number of pages: 40

Number of appendices: 2

---

This thesis describes my planning process of a reading diploma for Pyhäjoki junior high school. It describes the whole process from the beginning to the end.

After completing the book lists, I conducted a small open inquiry for a few junior high school students in December 2010. I asked them about their favourite books and authors. I also asked their opinions about the new book lists. There were four students from each grade, two boys and two girls answering my questions.

I also introduced theories of reading: different forms of literacy and changing literacies of children and teenagers. The Program for International Student Assessment (PISA) evaluates the level of literacy skills of 15-year-olds. Also many Finnish studies, which research teenagers' reading interests, and the factors which affects on their book choices and their reasons to choose certain books, tell much about Finnish teenagers' reading habits and the share of reading proportion to the other ways of spending their free time.

I also describe two reading diplomas which are in use in Oulu and in the primary school of Pyhäjoki. I tell about their history, principles, contents and their most important objectives.

Keywords: reading diploma, reading, reading research, teenager, literacy

## Sisältö

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
Sisältö .....	4
Käytetyt termit ja lyhenteet .....	5
1 JOHDANTO.....	6
2 MITÄ ON LUKUTAITO .....	7
2.1 Medialukutaito ja informaatiolukutaito .....	8
2.2 Lasten ja nuorten muuttuneet lukutaidot .....	9
3 MITÄ NUORET LUKEVAT .....	11
3.1 Suomalaisia nuorten lukemista käsitteleviä tutkimuksia.....	11
3.2 Nuorten lukuharrastukseen ja kirjavalintoihin vaikuttavia tekijöitä.....	13
4 KIRJALLISUUDEN OPETUS PERUSKOULUN SEKÄ PYHÄJOEN YLÄKOULUN OPETUSSUUNNITELMISSA.....	18
5 LUKUDIPLOMI LUKEMAAN HOUKUTTAJANA .....	20
5.1 Lukudiplomin syntyhistoria lyhyesti .....	20
5.2 Lukudiplomin suorittaminen. ....	21
6 PYHÄJOEN ALAKOULUN LUKUDIPLOMI.....	24
6.1 Miten lukudiplomi saatiin aikaan.....	24
6.2 Pyhäjoen alakoulun lukudiplomin tavoitteet ja sisältö.....	25
7 YLÄKOULUN LUKUDIPLOMIN SUUNNITTELUPROSESSI.....	27
7.1 Kirjalistojen kokoaminen.....	27
7.2 Kysely yläkoulun oppilaille.....	30
8 YLÄKOULUN LUKUDIPLOMIN SISÄLTÖ JA KÄYTTÖ.....	33
9 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	35
10 POHDINTA.....	36
LÄHTEET .....	38
LIITTEET.....	42

## Käytetyt termit ja lyhenteet

<b>Lukudiplomi</b>	Lukemaan houkuttamisen menetelmä, jossa oppilas valitsee valmiilta kirjallistalta lukemansa kirjat ja tekee niihin liittyvät tehtävät. Kun oppilas on lukenut kouluvuoden aikana tietyn määrän kirjoja, hän saa palkkioksi diplomin.
<b>PISA -tutkimus</b>	Kolmen vuoden välein toteutettava OECD-maiden yhteinen tutkimus, joka mittaa 15-vuotiaiden nuorten taitoja lukutaidossa, matematiikassa ja luonnontieteissä. Tutkimus toteutettiin ensimmäisen kerran vuonna 2000 ja Suomi oli silloin ensimmäisellä sijalla.

# 1 JOHDANTO

Suomessa ollaan jo pitkään oltu huolissaan nuorten lukemisen laskusta. Erityisesti poikien vapaa-ajan täyttävät yleensä muut harrastukset kuin lukeminen, varsinkin kirjojen lukeminen. Erilaisia lukemaan houkuttamisen menetelmiä kehitellään jatkuvasti ja ehkäpä tunnetuin niistä kirjavinkkauksen ohella on lukudiplomi. Useissa Suomen kunnissa ja kaupungeissa on jo käytössä joko ala- tai yläkouluille tai parhaassa tapauksessa molemmille omat lukudiplominsa.

Opinnäytetyöni käsittelee Pyhäjoen yläkoululle toteuttamani lukudiplomin suunnitteluprosessia. Työn alkupuolen teoriaosuudessa kerron lukutaidon eri muodoista, erilaisista nuorten lukemista käsittelevistä tutkimuksista sekä peruskoulun opetussuunnitelmassa listatuista äidinkielen ja kirjallisuuden tavoitteista ja oppisisällöistä.

Opinnäytetyöni toisessa luvussa kerron lyhyesti lukutaidon eri muodoista ja lasten ja nuorten muuttuvista lukutaidoista. Kolmas luku käsittelee erilaisia Suomessa ja ulkomailla toteutettuja nuorten lukemisharrastusta käsitteleviä tutkimuksia, nuorten lukuharrastukseen ja kirjavalintoihin vaikuttavia tekijöitä sekä nuorten kirjojen valintaperusteita. Neljännessä luvussa kerron lyhyesti peruskoulun opetussuunnitelmassa listatuista äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen vaatimuksista ja Pyhäjoen yläkoulun opetussuunnitelman äidinkielen ja kirjallisuuden oppisisällöistä. Viidennessä luvussa kerron lukudiplomista lukemaan houkuttajana, lukudiplomin syntyhistoriasta sekä lukudiplomin suorittamisesta esimerkkinä Oulussa käytössä olevat ala- ja yläkoulujen lukudiplomit. Kuudennessa luvussa kerron Pyhäjoen alakoulun lukudiplomista, sen syntyhistoriasta, tavoitteista ja sisällöistä. Luvuissa 7-9 kuvaan Pyhäjoen yläkoulun lukudiplomin suunnitteluprosessia ja kerron valmiin lukudiplomin sisällöstä ja käytöstä.

## 2 MITÄ ON LUKUTAITO

Perinteinen lukutaito mielletään usein mekaaniseksi erilaisten tekstien lukutaidoksi, jossa lukeminen perustuu kirjainten ja merkkien tunnistukseen. (Sallmén, 17) Yleistettynä lukeminen on havaitsemista ja ajattelua, mekaanista ja luovaa toimintaa, jonka monimuotoisuus riippuu lukijasta, hänen taidoistaan ja tarkoituksestaan. Esim. Lehtosen (1993, 20 - 21) mukaan tehokas lukeminen etenee aiempiin kokemuksiin pohjautuvista olettamuksista uusien tietojen ja mielikuvien vastaanottamiseen ja jäsentämiseen sekä omien merkitysten rakentamiseen ja arvioimiseen luetun tekstin pohjalta. Vuonna 2000 toteutettu 15-vuotiaiden nuorten lukutaitoa mittaava OECD-maiden (Organisation for Economic Co-operation and Development) yhteinen PISA -tutkimus kiteyttää lukutaidon seuraavasti:

*Lukutaito on kirjoitettujen tekstien ymmärtämistä, käyttöä ja arviointia lukijan omien tavoitteiden saavuttamiseksi, tietojen ja valmiuksien kehittämiseksi sekä yhteiskuntaelämään osallistumiseksi (Linnakylä 2004, 75).*

Perinteisen lukutaidon rinnalle on toimintaympäristöjen ja kulttuurin muuttuessa muotoutunut myös muita lukutaidon käsitteitä. Opetusministeriön Tietoyhteiskunnan lukutaidot-työryhmän Suomi (o)saa lukea -raportissa (2000, 21 - 22) lukutaito on jaettu yhdeksään erilaiseen lukutaidon lajiin: visuaalinen lukutaito, televisuaalinen lukutaito, tietokonelukutaito, interventiolukutaito, intertekstuaalinen lukutaito, teknologialukutaito, monilukutaito, mediakielitaito ja verkkolukutaito.

**Visuaalisen lukutaidon** käsite syntyi Yhdysvalloissa 1960-luvulla. Suomessa käsitettä alettiin käyttää 1980-luvulla tarkoittamaan television ja videon käytön omaksumista ja niiden uutta roolia medioina. (Suomi (o)saa lukea... 2000, 21.)

**Televisuaalinen lukutaito** liittyy television katselutottumuksiin, -taitoihin ja tapoihin. Se viittaa havaintokyvyn herkkyyteen ja audiovisuaalisen kielen hallintaan. (Suomi (o)saa lukea... 2000, 21.)

**Tietokonelukutaito** rajoittuu usein kykyyn saada selkoa tietokoneen käyttämistä symboleista ja siinä keskitytään lähinnä mekaanisiin ja teknisiin taitoihin. (Suomi (o)saa lukea... 2000, 21.)

**Interventiolukutaito** on kykyä havaita tekstityyppien, tyylien ja kerrontatekniikoiden eroja. Lukija muuntaa alkuperäistä tekstiä kirjoittamalla sen uudestaan erilaisiksi versioiksi. (Suomi (o)saa lukea... 2000, 21.)

**Intertekstuaalinen lukutaito** viittaa erilaisten tekstien väliseen lukutaitoon ja niiden yhteyksien oivaltamiseen. Yhden median alueella kehittyneet medianlukutaidot ovat pohjana myös muilla alueilla. (Suomi (o)saa lukea... 2000, 22.)

**Teknologiaulukutaidolla** tarkoitetaan sitä, että kansalaiset ymmärtävät arkipäivän teknologiaa niin, että pystyvät selviytymään päivittäisistä ongelmatilanteista. (Suomi (o)saa lukea... 2000, 22.)

**Monilukutaidon** käsite viittaa vieraiden kielten luku- ja kirjoitustaitoon, jota tarvitaan yhä useammin erilaisissa viestintätilanteissa, joissa käytetään vierasta kieltä. (Suomi (o)saa lukea... 2000, 22.)

**Mediakielitaito** heijastelee mediakasvatuksen keskeisiä tavoitteita: kykyä tulkita, arvioida ja arvottaa erilaisia mediatekstejä sekä kykyä nauttia viestinnästä yksilöllisinä elämyksinä ja yhteisöllisinä kokemuksina. (Suomi (o)saa lukea... 2000, 22.)

**Verkkolukutaito** liittyy monimediaisten verkkotekstien lukemiseen. Internetin tapainen tietoverkko sisältää kaikki erilaiset tekstimahdollisuudet. Tiedon hankinta verkkosivuilta pohjautuu vahvaan peruslukutaitoon ja monipuolisiin teknisiin perustaitoihin. Verkossa lukijan rooli muuttuu myös tekijäksi internetin vuorovaikutteisuuden ansiosta. (Suomi (o)saa lukea... 2000, 22.)

## 2.1 Medialukutaito ja informaatiolukutaito

1990- ja erityisesti 2000-luvulla yleistynyt ja arkipäiväistynyt sähköinen media on tuonut omat käsitteensä ja vaatimuksensa lukutaidon opetukseen ja omaksumiseen. Tunnetuin ja kaikkein yleistynein näistä käsitteistä on **medialukutaito**. Me-

dialukutaidon opetuksessa painotetaan sekä perinteisten painettujen medioiden että uusien sähköisten medioiden monipuolista käyttötaitoa. Sähköisten medioiden hallinta käsittää toisaalta tietokoneen käyttötaidot eli eri käyttöjärjestelmien ja tietokoneohjelmien monipuolisen käytön. Toisaalta siihen kuuluvat internetin käyttötaidot eli sähköpostin, keskustelukanavien, tiedonsiirron ym. palvelujen hyödyntäminen, mutta myös käyttäjän käsitys siitä, miten tietoverkkoja voidaan ja pitää käyttää oikein.

Erilaisten informaatioisisältöjen, medioiden ja verkkopalvelujen jatkuvasti lisääntyessä ja monipuolistuessa on tärkeää perehtyä näiden palveluiden hyödyntämiseen ja valmiin tiedon kriittiseen arviointiin. **Informaatiolukutaidolla** tarkoitetaan informaation etsinnän, hankinnan, arvioinnin ja soveltamisen valmiuksia (Sallmén 2009, 15.) Informaatiolukutaitoisella henkilöllä on Sallménin mukaan kyky

- tunnistaa, rajata ja ilmaista tiedontarpeensa
- etsiä informaatiota tehokkaasti ja tuloksellisesti
- arvioida informaatiota kriittisesti sekä vertailla erilaisia informaation kanavia ja lähteitä
- käyttää informaatiota tehokkaasti uuden tiedon rakentamiseen
- ymmärtää informaation käyttöön liittyvät taloudelliset, eettiset ja juridiset näkökohdat ja toimia niiden mukaisesti. (Sallmén 2009, 15.)

## 2.2 Lasten ja nuorten muuttuneet lukutaidot

Tämän hetken lapset ja nuoret kuuluvat niin sanottuun *mediasukupolveen*. Heille erilaisten medioiden käyttö on luonnollinen osa elämää ja kanssakäymistä muiden kanssa. Reijo Kupiaisen (2007, 18) mukaan tämä aiheuttaa ns. kahden kulttuurin ongelman. Koulun tarjoama perinteinen kirjakulttuuri ja lasten ja nuorten oma populaari- ja mediakulttuuri ovat eriytyneet toisistaan. Samantyyppistä eriytymistä voidaan nähdä myös verrattaessa koulussa opittua lukutaitoa ja koulun

ulkopuolisia lukutaitoja. Lasten ja nuorten ajattelu- ja toimintamallit ovat kokeneet suuria muutoksia. Digitaalisen kulttuurin maailmassa kasvanut nykysukupolvi vastaanottaa erilaista informaatiota nopeasti, tekee useita asioita samanaikaisesti (esim. katsoo televisiota ja tekee läksyjä yhtä aikaa) ja pitää kuvia muuta tekstiä merkityksellisempänä. He myös arvostavat perinteisen lineaarisen lukemisen sijasta enemmän satunnaista ja poukkoilevampaa lukemista ja toimivat erilaisissa verkostoissa tehokkaasti ja vuorovaikutteisesti. Tällaiset toimintatavat muokkaavat lasten ja nuorten kielenkäyttöä ja luovat uusia lukutaidon tapoja. (Kupiainen 2007, 18.)

Kupiaisen (2007, 19) mukaan pienten, alle kouluikäisten lasten lukemaan opettelu tapahtuu havainnoimalla ympäristöä, koska heidän kykynsä abstraktiin ajatteluun ei ole vielä kehittynyt. Lapsen ensimmäinen lukutaito onkin *visuaalista* eli kuvallista lukutaitoa, käytännössä kasvojen ja esineiden tunnistusta ja ympäristön hahmottamista katseen avulla. Lapsi oppii lukemaan leikin varjolla, esim. ulkona talojen numero- ja osoitekylttejä tutkimalla tai kotona vanhempien kanssa ruokapakkausten kyljistä kirjaimia ja sanoja tavaamalla. Visuaalinen lukutaito kehittyy piirtämällä ja lapsille suunnattujen CD-ROM- ja muiden pelien avulla. Taitojen karttuessa piirrookset saavat rinnalleen toisen itsensä ilmaisun tavan, kirjoittamisen. Lukemisen mallin lapsi saa kotoaan, vanhemmilta ja sisaruksilta. Hyvät muistot iltasaduista ja muista lukuhetkistä yhdessä perheen kanssa kannustavat lasta lukutaidon oppimiseen. Lapsi oppii hahmottamaan erilaisia tilanteita ja tarpeita, joissa lukutaitoa tarvitaan ja löytämään omia kiinnostuksen kohteita. (Kupiainen 2007, 19.)

Kupiaisen (2007, 19) mukaan lukemista esiintyy kaikessa sosiaalisessa kommunikaatiossa, niin kuvien ja graafisten kuvioiden kuin äänten ja kehonkielenkin välityksellä. Nykyisin päiväkodeissa ja kouluissa korostetaan *multimodaalista* lukutaitoa eli itsensä ilmaisua mahdollisimman monin eri tavoin: laulaen, leikkien, piirtäen, elehtien, tarinoiden jne. Lapsia kannustetaan alusta alkaen erilaisiin ja monipuolisiin lukukäytäntöihin ja mediaympäristöjen ymmärtämiseen ja hallintaan. (Kupiainen 2007, 21.)

### 3 MITÄ NUORET LUKEVAT

Suomessa ja maailmalla on jo vuosikymmenien ajan tutkittu eri tavoin lasten ja nuorten lukutaitoa ja lukemisharrastusta. Kaikkein tunnetuin nuorten lukutaitoa mittaava tutkimus on varmasti OECD-maiden yhteinen PISA -tutkimus, jossa suomalaisnuoret ovat aina pärjänneet loistavasti ollen tilastojen kärjessä. Vuonna 2000 toteutettu PISA-tutkimushanke käsitti yhteensä 32 maata, joihin kuuluivat OECD-maiden lisäksi neljä OECD:n ulkopuolista maata: Brasilia, Latvia, Liechtenstein ja Venäjä. Tutkimukseen osallistui yhteensä 265 000 15-vuotiasta nuorta. PISA-tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka hyvin peruskoulunsa päättövaiheessa olevat 15-vuotiaat nuoret hallitsevat tulevaisuuden yhteiskunnan, työelämän ja jokapäiväisen arkielämän kannalta keskeisiä tietoja ja taitoja. PISAssa arvioitiin oppilaiden osaamista lukutaidon lisäksi matematiikassa ja luonnontieteissä. Arvioinnissa korostettiin oppilaiden tietojen ja taitojen soveltamista todenmukaisissa, arkielämää muistuttavissa tilanteissa, ei koulun opetussuunnitelman sisältöjen hallintaa. Tutkimuksessa arvioitiin myös oppilaiden opiskeluasenteita, -taitoja ja valmiuksia. PISA-tutkimus toteutetaan joka kolmas vuosi ja arvioinnin pääalue vaihtuu joka tutkimuskerralla. Vuonna 2000 arvioinnin pääalueena oli siis lukutaito. (Tulevaisuuden lukijat 2004.)

#### 3.1 Suomalaisia nuorten lukemista käsitteleviä tutkimuksia

Ensimmäiset Suomessa 1910-luvulla ilmestyneet lasten ja nuorten lukemista käsittelevät tutkimukset olivat kasvatustieteellisiä tutkimuksia. 1950-luvulla lukemistutkimuksia alkoi ilmestyä muillakin tieteenaloilla. Muun muassa sosiologit tekivät erilaisia harrastuksia selvittäviä tutkimuksia, joissa alettiin tutkia myös kirjojen lukemista. (Eskola 1979, 68 - 69.) Eskolan (1979, 70) mukaan kasvatustieteilijöiden ja psykologien varhaisissa lukemistutkimuksissa tutkittiin pääasiassa sitä, miten eri sukupuolten ja eri-ikäisten nuorten lukuharrastukset eroavat toisistaan.

Yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten ja teknologian nopean kehityksen myötä kansalaisten lukutaidollekin on asetettu uusia haasteita. Peruslukutaidon oppi-

misen arvioinnista on siirrytty toiminnallisemman lukutaidon tutkimiseen ja kouluopetuksen tutkimuksesta työelämän ja vapaa-ajan lukutaidon tarpeiden ja lukemisen merkityksen selvittämiseen. (Linnakylä 1990, 10 - 11.)

Arvo Lehtovaara ja Pirkko Saarinen käsittelivät suomalaisten nuorten lukemiskäyttäytymistä 1970-luvulla ilmestyneessä teoksessaan *Nuorten mielikirjallisuus*. He tarkastelivat lukemisharrastusta yksilönkehitystä ilmentävänä, kehitysvaiheesta riippuvana ja lukemismotivaatiota kuvastavana käyttäytymisenä. Aineistot oli kerätty vuosina 1962 ja 1972. Vertailukohteina olivat 11 – 12 -vuotiaat ja 14 - 15 -vuotiaat nuoret. Tutkimuksessa selvitettiin nuorten lukemisen määrää, lukemisen kohteita, mistä nuoret hankkivat luettavansa, millä perusteella luettava materiaali valittiin, mihin jonkin kirjan tai lehden suosio perustui ja millainen oli lukemisharrastuksen asema muiden harrastusten joukossa. (Lehtovaara & Saarinen 1976, 11, 57, 61 - 63.)

Saarinen (1986, 22 - 24, 34) on tehnyt useita lukemistutkimuksia 1980-, 1990- ja 2000-luvuilla. Vuonna 1986 ilmestyneessä tutkimuksessa *Peruskoululaiset lukijoina* Saarinen ja Lehtovaara jatkoivat edellistä tutkimustaan selvittämällä, millaista peruskoululaisten lukeminen oli 1980-luvun alussa ja miten lukuharrastus oli muuttunut aiemmin kerättyyn aineistoon verrattuna. Tulosten mukaan tyttöjen lukemisharrastus oli lisääntynyt, pojilla pysynyt samana. Kirjojen lainaus kirjastosta oli 1980-luvulla huomattavasti yleisempää kuin 1960-luvulla. (Saarinen 1986, 73.)

Vuonna 1998 ilmestyneessä tutkimuksessaan *Ihanaa vai pitkäveteistä. Lukeminen nuorten harrastuksena*, Saarinen jatkoi yhdessä Mikko Korkiakankaan kanssa nuorten lukemisharrastuksen muutosten selvittämistä. Tutkimus tehtiin 1990-luvun alussa ja tutkittavina ryhminä olivat jälleen 11 – 12 -vuotiaat ja 14 - 15 -vuotiaat nuoret. Tuloksista selvisi, että kirjojen lukeminen ei ollut vähentynyt kovin selvästi 1960-luvulta lähtien. 14 - 15 -vuotiaat tytöt lukivat 1990-luvun alussa hiukan vähemmän kuin 1980-luvulla, mutta eivät vähemmän kuin 1960-luvulla. Nuorempien tyttöjen kohdalla tilanne oli samansuuntainen. Sen sijaan 14 - 15 -vuotiaiden poikien lukemissinnostus oli vähentynyt huomattavasti 1960-luvulta 1990-luvulle tultaessa. (Saarinen & Korkiakangas 1998, 13, 65, 76.)

Tuorein Saarisen ja Korkeakankaan yhdessä toteuttama tutkimus on vuonna 2009 ilmestynyt *Lukemaan vai tietokoneelle? Nuorten lukemisharrastuksen muuttuminen 1960-luvulta 2000-luvulle*. Tutkimus toteutettiin 2000-luvun alussa ja se on jatkoa aiemmille tutkimuksille, joissa selvitettiin 11 - 12 -vuotiaiden sekä 14-15 -vuotiaiden nuorten lukemisharrastuksen määrää, mielisuutta ja monipuolisuutta 1960-luvulta lähtien. Tuorein tutkimus selvittää muun muassa sitä, mihin kirjojen ja lehtien lukeminen sijoittuivat 2000-luvun alkuvuosina nuorten muiden vapaa-ajan harrastusten joukossa. (Saarinen & Korkeakangas 2009, 9.)

### **3.2 Nuorten lukuharrastukseen ja kirjavalintoihin vaikuttavia tekijöitä**

Vaikka nuorilla on tänä päivänä runsaasti erilaisia harrastusvaihtoehtoja ja vapaa-ajanviettopaikoja valittavanaan, on lukeminen edelleen monelle nuorelle tärkeä tapa kuluttaa aikaa. 1960-luvulta lähtien tehdyt nuorten lukuharrastusta koskevat tutkimukset osoittavat kuitenkin selvästi, että lukuharrastus on menettänyt suosioaan etenkin vanhempien 14 - 15 -vuotiaiden poikien osalta. 14 - 15 -vuotiaat tytöt lukivat 1990-luvun alussa hieman vähemmän kuin 1980-luvulla, mutta eivät kuitenkaan vähemmän kuin 1960-luvulla. Nuorempien, 11 - 12 -vuotiaiden tyttöjen osalta tilanne oli samankaltainen. (Saarinen & Korkeakangas 1998, 65, 76.)

Mitkä harrastukset sitten kilpailevat nuorten ajasta lukemisen kanssa? Saarinen ja Korkeakangas tarkastelevat viimeisimmässä tutkimuksessaan (2009, 147 - 156) nuorten eri harrastusmuotojen mielisuutta nuorten omien arvioiden pohjalta. Vuosituhannen vaihteessa 14 - 15 -vuotiaiden poikien mielestä lukeminen kuului vähiten mieluisiin harrastuksiin, nuoremmilla 11-12 -vuotiailla keskimääräisen mieluisiin. Tyttöjen osalta lukeminen kuului sekä vanhemmassa että nuoremmassa ikäluokassa kymmenen mielisimmän harrastuksen joukkoon. Molempien ikäluokkien pojilla mielisimpien harrastusten joukossa olivat kavereiden kanssa oleminen, television katselu, lehtien lukeminen, tietokoneen käyttö ja erilaiset liikuntaharrastukset. Tyttöillä molempien ikäluokkien mielisimpien harrastusten listalla kärjessä olivat kavereiden kanssa oleminen, kirjojen ja lehtien lukeminen ja television katselu. Nuoremmilla tytöillä mielisimpien harrastusten joukossa olivat lisäksi liikun-

taharrastuksista uinti sekä eläinten hoito ja käsityöharrastus. Vanhemmat tytöt kuuntelivat mielellään musiikkia ja viettivät aikaa tietokoneella. (Saarinen & Kor-kiakangas 2009, 147 - 156.)

Yleisesti ollaan huolissaan erityisesti vanhempien poikien lukuharrastuksen vähenemisestä. Nuorten lukuharrastusta koskevat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että vaikka 14 - 15 -vuotiaat pojat eivät mielellään lukisikaan kaunokirjallisuutta, he lukevat edelleen mielellään lehtiä. Kotoa lapsesta saakka saatu positiivinen esimerkki on erittäin tärkeä motivoija nuoren lukemisharrastukselle. Jos kotiin tulee esim. sanomalehtiä, erilaisia harrastuslehtiä ja sarjakuvalehtiä ja nuoret näkevät vanhempiensa lukevan lehtiä päivittäin, saavat nuoret positiivisen kuvan lukemisesta ja siitä tulee heillekin luonnollinen osa päivän toimintoja. Sama kodin antama myönteinen esimerkki ja suhtautuminen lukemiseen liittyy tietysti myös nuorten kirjojen lukuharrastuksen kehittymiseen ja jatkumiseen myös aikuisena. Tietysti nuoren oma motivaatio ja asenne lukemista kohtaan vaikuttaa suurelta osin siihen, tarttuuko hän kirjaan vai tekeekö mieluummin jotain muuta. Jos nuori ajattelee, että lukeminen on ajanhukkaa ja tylsää, ei hän tietenkään käytä siihen aikaansa.

Asta Kotirannan (1997, 17) mukaan nuorten lukemisharrastuksen yksilöllisiin eroihin on olemassa useita syitä. Erot voivat johtua nuorten psyykkisestä erilaisuudesta, heidän sisään- tai ulospäinsuuntautuneisuudestaan ja sen mukaisesta harrastusten erilaisesta suuntautumisesta. Toisaalta erot voivat olla nuorten lähiympäristön esimerkin ja kasvatuksen tulosta ja kulttuuriympäristön heijastusta kirjallisuuden tarjonnasta ja arvostuksesta alkaen. (Kotiranta 1997, 17.)

Kotirannan (1997, 19) tutkimuksesta selviää, että nuorelle lukeminen voi olla hovin lähde, ikävystymisen tai yksinäisyyden lievittäjä, tiedonsaannin kanava tai elämysten antaja. Rakkauteen, seksiin ja sukupuoliasioihin liittyvät aiheet kiinnostavat nuoria ja niitä käsitellään usein nuortenkirjoissa. Nuori lukija saa niistä tietoja ja samaistumiskohteita omalle sukupuolelleen kuuluvista rooleista ja saa samalla käsityksen vastakkaisen sukupuolen ajatuksista, tunteista ja käyttäytymisestä. Nuoret lukevat mielellään kirjoja, joiden päähenkilö on heitä itseään vanhempi ja kokeneempi. (Kotiranta 1997, 17.)

Kotirannan (1997, 20 - 21) mukaan nuorten lukutapa on esi- ja varhaisnuoruudessa eläytyvä eli lukeva nuori samaistuu kirjan maailmaan ja henkilöihin. Suosikkikirjan henkilöt ovat murrosikäiselle nuorelle tärkeitä. Jos lukija ei ole pitänyt kirjan päähenkilöstä, ei hän ole yleensä pitänyt kirjastakaan. Nuorten suosimissa kirjoissa fiktiivisten henkilöiden tärkeimpiä ominaisuuksia ovat ikä, sukupuoli, perherooli, status, ulkonäkö jne. (Kotiranta 1997, 21.)

Asta Kotiranta teki vuonna 1997 pro gradu -työnään Joensuun yliopistolle lukijatutkimuksen 13 - 15 -vuotiaiden kirjallisista mieltymyksistä. Hän tarkasteli tutkimuksessaan nuorten mielikirjavalintoja ja niiden perusteluja sekä suhtautumista kotimaisiin nuortenkirjoihin. Tarkasteltavina kysymyksinä olivat: mitä nuoret mieluiten lukevat ja miten he valitsevat luettavansa, millaisia kriteerejä hyvälle kirjalle asetetaan, millaisia lukukokemukseen liittyviä odotuksia heillä on, miten nuoret kokevat lukemisen ja erilaiset tekstit, mitä nuoret kirjoista hakevat ja mitä he niistä saavat.

Nuoret perustelivat usein kirjavalintojaan teoksen maailmasta käsin. Perusteluissa viitattiin usein kirjan mukaansatempaavuuteen, juoneen ja henkilöihin. Kirjan sisältöä pidettiin tärkeänä, muotoon kiinnitettiin vähemmän huomiota. Tyttöillä ja pojilla oli paljon yhteisiä lukumielityksiä, mutta myös selkeitä eroja löytyi. Naiskirjailijoita oli poikalukijoiden kirjavalintojen joukossa vähän. Se kertoo ilmeisesti siitä, että tyttöjen ajatus- ja puhettavat ovat murrosikäisille pojille vieraita. Tytöt lukevat monipuolisemmin sekä naisten että miesten kirjoittamaa kirjallisuutta. He ovat myös poikia kiinnostuneempia lukemaan seurustelua ja ihmissuhdeongelmia käsitteleviä kirjoja. (Kotiranta 1997, 2.)

Kotirannan (1997, 31) tekemän kyselyn tulosten perusteella 7.luokkalaiset tytöt lukivat mieluiten todentuntuisia nuorten arkea kuvaavia kirjoja, joissa päähenkilö on myös nuori. Toiseksi eniten kiinnostivat seikkailu- ja jännityskirjat, joissa on vauhtia ja vaarallisia tilanteita. Kolmantena tulivat kirjat, joissa kerrotaan tyttöjen elämästä, omista jutuista ja aikuisten rakkaudesta. (Kotiranta 1997, 32.)

7.luokkalaiset pojat pitivät eniten seikkailu- ja jännityskirjallisuudesta. Toiseksi suosituimpia olivat sotakirjat sekä arkisista asioista ja tutuista paikoista kertovat

kirjat. Niiden jälkeen tulivat kauhukirjat sekä oudoista ilmiöistä kertovat tulevaisuudenkuvaukset. (Kotiranta 1997, 32.)

Kotirannan (1997, 33) mukaan 8.luokkalaiset tytöt pitivät eniten nuorten elämää todentuntuisesti kuvaavista kirjoista. Toiseksi suosituinta lukemista oli jännityskirjallisuus ja kolmantena romanttinen kirjallisuus. 8.luokkalaisia poikia kiinnostivat eniten fantasiakirjat, toisena seikkailu- ja jännityskirjat ja kolmantena kauhukirjallisuus. (Kotiranta 1997, 33.)

9.luokkalaiset tytöt lukivat mieluiten realistisia nuorten arkea käsitteleviä kirjoja, toiseksi eniten heitä kiinnosti kauhukirjallisuus ja kolmanneksi eniten fantasia. 9.luokkalaiset pojat pysyivät edelleen vauhdin ja jännityksen parissa, toiseksi eniten heitä kiinnosti kauhu ja kolmanneksi eniten fantasia. (Kotiranta 1997, 35.)

Kotirannan (1997, 54) mukaan nuorten kirjavalintoihin heijastuvat usein liikkeellä olevien mainoskampanjoiden, esim. video- ja musiikkikulttuurin, vaikutukset sekä luokan vaikuttajajaksilöiden maku. Kodin ja koulun ohella kavereiden merkitys on suuri. Jos oma ikäryhmä hyväksyy jonkin kirjan, se kuuluu lukea. Ensin kiertää sana, sitten kirjat. Nuoret valitsevat luettavansa aika sattumanvaraisesti. Kirjaston hyllyjen tarjonta ratkaisee usein sen, mitä luetaan. (Kotiranta 1997, 54.)

7.luokkalaiset tytöt luottavat kirjavalinnoissaan vielä jonkin verran vanhempiensa arvioihin ja voivat valita opettajan tai kirjastonhoitajan suosittelman kirjan. Eniten valintaan vaikuttavat kirjan aihe ja ulkoiset seikat. Kirja on kiinnostavan näköinen (kansikuva, takakannen teksti, kirjan nimi). Tytöt valitsevat kirjan usein myös sillä perusteella, onko kirjailija ennestään tuttu tai kuuluuko kirja johonkin sarjaan, jonka muita osia on jo aiemmin luettu. (Kotiranta 1997, 55.)

Kotirannan (1997, 55) mukaan myös 7.luokkalaiset pojat valitsevat luettavansa usein ulkoisten seikkojen perusteella. Mielenkiintoinen nimi, takakannen teksti tai kansikuva ovat tärkeitä valintakriteerejä. Kirja valitaan myös, jos se on TV:stä tai elokuvasta tuttu (muokattu elokuvaksi tai TV-sarjaksi tai toisinpäin). Kirja voi myös tarttua mukaan sattumalta. Vain pojat mainitsivat kirjan lyhyden tai tehtävän pakollisuuden kirjan valintaperusteeksi. (Kotiranta 1997, 55.)

8.luokkalaisilla tytöillä tärkeimpinä valintaperusteina olivat edelleen kansikuva, takakannen teksti ja kirjan aihe. Heistä useimmat valitsevat kirjan sattumalta. Myös kavereiden suositukset vaikuttavat valintaan. 8.luokkalaisilla pojilla kirjavalintoihin vaikuttavat myös suurelta osin sattuma, kirjan nimi, kavereiden suositukset tai ennestään tutut kirjasarjat. (Kotiranta 1997, 55.)

Kotirannan (1997, 56) mukaan 9.luokkalaisten tyttöjen ja poikien valintoihin vaikuttavat useimmiten myös kansikuva tai takakannen teksti, myös kirjan nimi vaikuttaa valintaan. Seuraavaksi tärkeimmät valintaperusteet ovat kirjailijan tuttuus ja valinnan sattumanvaraisuus sekä kirjan kuuluminen johonkin sarjaan. Kolmanneksi yleisin valintaperuste tytöillä on kavereiden suositukset. Kirjan paksuudella ei ole niinkään merkitystä. Kirja-arvosteluja nuoret lukevat jonkin verran, mutta kirja tarttuu herkemmin mukaan, jos se on TV:stä tai elokuvasta tuttu. Kirja lähtee nuoren mukaan myös, jos se on kirjastossa jotenkin erikoisella tavalla esillä. (Kotiranta 1997, 56.)

## 4 KIRJALLISUUDEN OPETUS PERUSKOULUN SEKÄ PYHÄJOEN YLÄKOULUN OPETUSSUUNNITELMISSA

Opetushallituksen vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004, 53 - 55) äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelman vaatimukset vuosiluokilla 6-9 ovat seuraavanlaiset:

- Opetuksen tavoitteena on kannustaa oppilasta lukemaan ja arvioimaan kirjallisuutta, myös erilaisia median tekstejä. Oppilasta ohjataan hankkimaan yleissivistävää tietoa kirjallisuudesta ja innostetaan tutkimaan kieltä.
- Tavoitteena on myös saada oppilas harjaantumaan aktiiviseksi ja kriittiseksi lukijaksi ja kuulijaksi, jolloin hänen tulkitsevat ja arvioivat luku- ja kuuntelutaitonsa kehittyvät. Oppilas kehittää eri tekstityyppien ja -lajien tuntemustaan ja tottuu ennakoimaan, millaista luku-, kuuntelu- tai tiedonhankintatapa eri tekstilajit edellyttävät.
- Oppilas syventää suhdettaan kieleen, kirjallisuuteen ja muuhun kulttuuriin. Hän monipuolistaa lukuharrastustaan: kirjallisuudentuntemus syvenee tutustumalla Suomen kirjallisuuden vaiheisiin ja eri maiden klassikkokirjallisuuteen. Oppilas saa tietoa Suomen kirjallisuuden keskeisistä teoksista ja kirjailijoista sekä kansanperinteestä. Hän lukee sekä yhteisesti valittuja että omavalintaisia kokonaisteoksia, mutta myös runsaasti erilaisia lyhyempiä tekstejä. Hän oppii luokittelemaan kaunokirjallisuutta eri pää- ja alalajeihin sekä niiden tuntomerkkejä ja rakenteita.

Keskeisiin sisältöihin lukemisen ja kirjallisuuden osalta kuuluu tekstinymmärtäminen: silmäilevän, etsivän sekä sana- ja asiatarkan ja päättelevän lukutavan valinta, lukukokemusten jakaminen, kaunokirjallisten tekstien tulkinta ja tarkastelu elämysten antajina ja näkemysten kehittäjinä. Oppilas oppii myös erottamaan selostavat, kuvailevat, ohjaavat, kertovat, pohtivat ja kantaaottavat tekstityypit asia- ja kaunokirjallisissa teksteissä. Tekstejä tarkastellaan rakenteellisina ja merkityksellisinä kokonaisuuksina. Oppilas tarkastelee tekstien verbaalisia, visuaalisia ja auditiivisia keinoja tekstien merkityksen rakentajina. Hän oppii tekstin sisällön tiivistämistä,

tekstien vertaamista eri näkökulmista sekä puheeseen, kirjoitettuun tekstiin ja kuviin kätkeytyneiden näkemysten, arvojen ja asenteiden etsimistä ja arviointia. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 55.)

Pyhäjoen kunnan perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2010, 26 - 28) äidinkielen oppisisältöjä kuvaavassa taulukossa on eritelty eri vuosikurssien aikana käsiteltäviä teemoja.

7. luokalla teemana on Faktan ja fiktion vuosi. Lukemisen ja kirjallisuuden osiossa käsitellään erilaisia tekstejä ja lukijoita: faktan ja fiktion peruspiirteet, erilaiset mediatekstit, kaunokirjallisuuden lajeista epiikka, lyriikka ja draama, nuortenkirjat, sadut ja sarjakuvat. 7. vuosiluokan aikana luetaan kolme kokonaisteosta sekä novelleja, runoja ja muita lyhyitä tekstejä. (Pyhäjoen kunnan perusopetuksen... 2010, 26.)

8. luokalla teemana on Vaikuttamisen vuosi. Lukemisen ja kirjallisuuden osiossa käsitellään kertomakirjallisuuden lajityypeistä nuortenkirjaa, jännityskirjaa/dekkaria, kauhukirjaa, fantasia- ja scifikirjallisuutta, historiallista romaania ja sotaromaania. Käsittelyssä ovat myös lyriikan ja draaman lajit sekä novelli proosan lajina. 8. vuosiluokan aikana luetaan kolme kokonaisteosta sekä novelleja, näytelmä, runoja ja erilaisia mediatekstejä. (Pyhäjoen kunnan perusopetuksen... 2010, 26 - 27.)

9. luokalla teemana on Suomalaisen kulttuurin vuosi. Lukemisen ja kirjallisuuden osiossa käsitellään tarkemmin lyriikan ja draaman piirteitä sekä Suomen kirjallisuuden historiaa. 9. vuosiluokan aikana luetaan Kalevalaa, Seitsemää veljestä ja ainakin yksi kokonaisteos sekä lisäksi useita novelleja, tekstikatkelmia ja runoja. Oppilaat oppivat tutkielmatyöskentelyä tekemällä tutkielman kotimaisesta kirjallisuudesta. (Pyhäjoen kunnan perusopetuksen... 2010, 27 - 28.)

## 5 LUKUDIPLOMI LUKEMAAN HOUKUTTAJANA

Lukudiplomi on lapsille ja nuorille suunnattu lukemaan houkuttamisen menetelmä. Sen tärkeimpiä tavoitteita ovat lukuharrastuksen herättäminen ja ylläpito, eri kirjallisuuden genreihin eli tyylilajeihin perehdyttäminen, kokonaisten teosten lukemiseen totuttaminen, kirjallisuuden ja lukemisen merkityksen ymmärtäminen, yleissivistyksen ja luetun ymmärtämisen parantaminen, kotimaiseen ja kansainväliseen kulttuuriin kasvattaminen sekä elämysten luominen ja erilaisten tunteiden herättäminen. Lukeminen myös pysähdyttää lukijan pohtimaan omaa identiteettiään ja opettaa pitkäjänteisyyttä. Pitkäjänteisyyden kehittäminen on erityisen tärkeää, koska monilla vähemmän lukemista harrastavilla lapsilla ja nuorilla tuntuu olevan korkea kynnyksensä tarttua paksumpiin kirjoihin.

### 5.1 Lukudiplomin syntyhistoria lyhyesti

Suomessa idea lapsille ja nuorille suunnatusta lukudiplomista sai alkunsa Oulussa. Opetushallitus toteutti vuosina 1998 - 2001 Koulun ja kulttuurin yhteistyöhankkeen, jossa myös Oulun kaupunki oli mukana. Hankkeen tuloksena syntyi Oulun kaupungin kirjallisuustyöryhmä, johon kuuluivat puheenjohtajana Hintan alakoulun rehtori Leena Saarela ja muina jäseninä kirjastonhoitaja Anne Alarto Oulun kaupunginkirjastosta, äidinkielen ja kirjallisuuden lehtorit Karl Grönn Kastellin lukiosta, Irene Härkönen Myllytullin koulusta ja Kaisa Hautamäki Kastellin koulusta. (Oulu - Opetustoimi, 2011.)

Lukudiplomin kehittämisen lähtökohtana oli, että kaunokirjallisuus on kasvattavaa, sivistävää ja inhimillistävä. Tärkeimpänä tavoitteena oli houkutella ja innostaa lapsia ja nuoria vapaaehtoisen lukemisen pariin. Erityisesti poikien toivottiin innostuvan lukemaan monipuolisesti erilaista kirjallisuutta. Tavoitteena oli myös tukea oppilaiden lukuharrastusta kouluissa monin eri tavoin: esim. diplomi-ilmoitustaulun avulla, jakamalla kunniakirjoja ja järjestämällä kirjallisuuspiirejä. Oppilaat haluttiin tutustuttaa sekä kotimaiseen kirjallisuuteen että maailmankirjallisuuteen, kirjalli-

suuden eri lajityyppeihin ja kirjalliseen perinteeseen. Rakenteeltaan lukudiplomi oli kolmiportainen. Ensimmäisen diplomin voi suorittaa peruskoulun kuudentena lukuvuotena. Siihen mennessä oppilaan pitää lukea 30 kirjaa. 7.-9. luokkien aikana oppilas lukee 24 kirjaa ja lukiossa 18. Luettavien kirjojen valikoima kasvaa ja taso vaikeutuu viimeistä, lukiossa suoritettavaa diplomia kohti mentäessä. Myös Oulun kaupunginkirjaston toteuttama, nuorille suunnattu Teuvo -kirjallisuussivusto Internetissä on osaltaan tukemassa nuorten lukuharrastuksen kehittymistä. (Oulu – Opetustoimi, 2011.)

## 5.2 Lukudiplomin suorittaminen

Lukudiplomin voi suorittaa monella eri tavalla. Kuntien ja kaupunkien koulut ja kirjastot voivat yhteistyössä päättää, miten oppilas lukudiplomin suorittaa. Otan tässä esimerkiksi Oulussa tällä hetkellä käytössä olevan lukudiplomin.

Oulussa on käytössä omat lukudiplomikirjalistansa ala- ja yläkouluille sekä lukioille. Lukudiplomia suorittava oppilas valitsee kirjalistoista luettavat kirjat, sekä pakolliset että omavalintaiset. Kirjojen lukemista kouluissa ohjaa ja valvoo tehtävään valittu luokan- tai aineenopettaja. Lukukauden aikana opettaja kontrolloi lukemista itse parhaaksi katsomallaan tavalla, esim. erilaisten kirjojen henkilöihin, juoneen, tapahtumiin tms. teemoihin liittyvien kirjallisten tai suullisten tehtävien avulla. Oppilas saa diplomikunniakirjan luettuaan kaikki vaadittavat kirjat. Kunniakirja luovutetaan lukuvuoden päättöjuhlassa. Oppilaan laaja lukuharrastuneisuus voidaan palkita myös äidinkielen ja kirjallisuuden arvosanan korotuksella. (Oulu - Opetustoimi, 2011.)

Tällä hetkellä käytössä olevat lukudiplomikirjalistat otettiin Oulun kouluissa käyttöön syyslukukaudella 2010. Kirjallisuustyöryhmä alkoi uudistaa kirjalistoja keväällä 2010 kerättyään ensin oppilailta ja opettajilta palautetta vuonna 2005 tehdyistä kirjalistoista. Listojen uudistaminen tuli ajankohtaiseksi, koska joidenkin kirjojen saatavuus oli heikentynyt sekä koulukirjastoissa että kaupunginkirjastossa. Myös

kirjavalikoimaa haluttiin monipuolistaa ja lisätä vapaavalintaisia kirjoja. (Oulu – Opetustoimi, 2011.)

Alakoulun lukudiplomikirjalistoissa on jokaiselle luokka-asteelle omat, lukijoiden taitotasoon ja myös äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmaan sopivat kirjaryhmät. 1. ja 2. luokan listoilla on viisi ryhmää: kuvakirjat, helppolukuiset, lastenkirjat, sadut ja runot. Jokaisesta ryhmästä luetaan yksi kirja, yhteensä siis viisi kirjaa kumpanakin vuonna. 3. luokalla ei ole enää mukana helppolukuisia kirjoja, vaan lastenkirjat -ryhmästä luetaan kaksi kirjaa, muista ryhmistä yksi kirja, eli yhteensä viisi kirjaa. 4. luokan listassa lasten- ja nuortenkirjat ovat yhtenä ryhmänä, josta luetaan kaksi kirjaa, muista ryhmistä yksi kirja, eli yhteensä viisi kirjaa. 5. luokan kirjallistassa lastenkirjat ovat vaihtuneet nuortenkirjoihin. Tästä ryhmästä luetaan kolme kirjaa. Kuvakirjat ovat vaihtuneet sarjakuviin ja lisäksi omina ryhminään ovat mukana sadut ja runot. Näistä ryhmistä luetaan kustakin yksi kirja, yhteensä siis kuusi kirjaa. 6. luokan kirjallistassa ovat samat ryhmät kuin 5. luokan listassa ja kirjoja luetaan sama määrä. (Oulu – Opetustoimi, 2011.)

Yläkoululla ei ole erillistä lukudiplomikirjalistaa jokaiselle vuosiluokalle, vaan jokaisen listan kirjan perässä on sulkeissa luokkasuositukset. Yläkoulun kirjallistassa on kahdeksan ryhmää: fantasia- ja tieteiskirjallisuus, jännitys ja romantiikka, nuortenkirjallisuus, novellit ja kertomukset, runot ja näytelmät, kotimaisia klassikoita, ulkomaisia klassikoita sekä kirja ja elokuva (tässä ryhmässä luetaan ensin kirja ja katsotaan sitten kirjan pohjalta tehty elokuva). Jokaisesta ryhmästä luetaan yksi kirja kunakin lukuvuonna eli yhteensä kahdeksan kirjaa/lukuvuosi. (Oulu - Opetustoimi, 2011.)

Lukion kirjallisuudiplomikirjalista koostuu kolmesta osiosta: maailmankirjallisuuden klassikot, Suomen kirjallisuuden klassikot sekä kotimainen ja käännetty nykykirjallisuus. Maailmankirjallisuuden klassikot -osio on vielä jaettu kahteen ryhmään, joista toisesta luetaan kaksi ja toisesta neljä kirjaa. Suomen kirjallisuuden klassikot -ryhmästä luetaan kuusi kirjaa. Kotimainen ja käännetty nykykirjallisuus -ryhmästä luetaan yhteensä kuusi kirjaa, kolme kotimaista ja kolme käännöskirjaa. Yhteensä lukion aikana oppilas lukee siis 18 kirjaa. (Oulu – Opetustoimi, 2011.)

Oulussa on myös tarjolla omat kirjallistansa suomea toisena kielenä opiskeleville ja yhteislistoja, joissa on tarjolla sekä englannin- että suomenkielistä kirjallisuutta. Suomea toisena kielenä opiskelevien eli nk. S2 -listoissa on otettu huomioon monikulttuurisuusnäkökulma ja lisäksi on huomioitu maahanmuuttajaoppilaiden eritasoinen suomen kielen osaaminen. (Oulu – Opetustoimi, 2011.)

Kaikki kirjallistat löytyvät Oulun kaupungin opetustoimen internetsivuilta <http://www.edu.ouka.fi/koulut/sivu1.cfm?ots=3&h1=309>, kuten myös kirjojen lukemista kontrolloivat tehtävät. Oulun kaupungin kirjallisuustyöryhmä on laatinut monipuolisia tehtäviä eri kouluasteille, ja opettajat voivat muokata niitä mieleisikseen. Opettajat sopivat kukin koulussaan, kuka ottaa vastaan lukudiplomiin vaadittavat tehtävät ja päättävät diplomien suorittamisaikatauluista. Vastuopettajan tehtävänä on huolehtia siitä, että oppilaan lukemat kirjat merkitään muistiin. Tietoja tarvitaan oppilaalle jaettavaa kunniakirjaa varten. Kukin koulu voi halutessaan päättää, antaako oppilaalle välidiplomin jokaisen kouluvuoden päättyessä vai vasta viimeisen kouluvuoden päättöjuhlassa.

## 6 PYHÄJOEN ALAKOULUN LUKUDIPLOMI

Pyhäjoella lukudiplomi otettiin käyttöön alakouluissa Parhalahdella, Pirttikoskella ja Yppärissä sekä Pyhäjoen keskuskoulun ala-asteella, nykyisessä Saaren koulussa, syyslukukaudella 2004. Lukudiplomi sai innokkaan vastaanoton oppilaiden keskuudessa. Vuodesta toiseen laskenut lasten ja nuorten kaunokirjallisuuden lainaus kohosi vuodesta 2003 vuoteen 2004.

Alakoulun lukudiplomiin kuuluvat ainoastaan jokaiselle vuosiluokalle omat lukudiplomikirjalistansa. Lukemista kontrolloivia tehtäviä opettajien käyttöön ei ole tehty, vaan opettajat saavat itse päättää parhaaksi katsomallaan tavalla, miten valvovat lukudiplomin suorittamista.

### **Miten lukudiplomi saatiin aikaan**

Alakoulun lukudiplomi syntyi todelliseen tarpeeseen. Suunnittelutyöhön ryhtymiseen oli useita virikkeitä. Lasten ja nuorten vapaaehtoinen, harrastusmainen lukeminen oli vähentynyt 1990-luvulta alkaen vuosi vuodelta. Lisäksi 2000-luvun alussa lukudiplomista eli kirjallisuusdiplomista kirjoitettiin ja puhuttiin paljon. Oulun maakuntakirjastossa kootut ensimmäiset genrejakoihin perustuneet kirjalistat olivat hyvä houkutin oudompaankin kirjaan tarttumiseksi.

Alakoulun lukudiplomikirjalistojen suunnittelusta päävastuussa oli Pyhäjoen kunnankirjaston entinen kirjastotoimenjohtaja Marja Peltoketo. Hän keskusteli listoille tulevista kirjoista yhdessä kirjastovirkailijoiden Iris Härösen ja Marja Haatajan kanssa. Kirjalistojen viimeistelystä ja taittotyöstä vastasi Marja Haataja. Suunnittelutyön pohjana käytettiin Oulussa käytössä olleita kirjalistoja ja myös Haapajärven ja Juvan listoja. Haapajärven lukudiplomikirjalistat eivät olleet perinteisesti jaoteltu genreittäin eli kirjallisuuden eri lajeihin, vaan ne perustuivat suosituimpiin kirjoihin. (Peltoketo 2011.)

Kirjalistoja koottaessa ehdottomana periaatteena oli, että listalle tulevan kirjan pitää löytyä kaikista neljästä kirjastopisteestä. Pääkirjastoon hankittiin tärkeimmistä kirjoista kaksoiskappaleet, sillä oppilaiden lukuinnon ei haluttu kärsivän pitkistä kirjojen jonotusajoista tai kaukolainauksesta. (Peltoketo 2011.)

Listoille tulevat kirjat valittiin niin, että aluksi kirjastotoimenjohtaja Peltoketo päätti listoille tulevat kirjallisuuden lajit, joiden mukaan kirjat jaoteltaisiin. Sen jälkeen tärkeimpiä apuneuvoja olivat oma kirjallisuudentuntemus, työkaverit, kirjaston hyllyt ja aineistorekisteri (Pyhäjoen kirjastossa on käytössä Origo -kirjastojärjestelmä). Lainaustiskillä saatu käytännön kokemus auttoi näkemään, mitkä kirjat milläkin hetkellä kiersivät eniten. Joka vuosiluokalle pyrittiin löytämään kaikentasoisille lukijoille sopivaa, kiinnostavaa luettavaa. Kirjaston henkilökunta kävi yhdessä keskusteluja siitä, mitkä sarjakuvat, sadut, runot ja romaanit kiinnostaisivat minkäkin ikäisiä lukijoita. Seuraavaksi mietittiin kirjojen kappalemääriä. Kirjoja siirrettiin kirjastopisteestä toiseen ja tehtiin myös täydennysostoja muun muassa antikvariaateista. (Peltoketo 2011.)

Ennakkotiedote lukudiplomista lähetettiin alakoulujen opettajille keväällä 2004 ja kirjalistat ennen koulujen alkua elokuussa 2004. Sen jälkeen lukudiplomista on tiedotettu vuosittain elokuussa ja lähetetty kirjalistat. (Peltoketo 2011.)

Kirjalistoja on uusittu neljä kertaa. Listoihin on lisätty uutuuskirjoja tai vanhempia suosikkikirjoja. Loppuun kuluneita ja epäkiinnostavia kirjoja on poistettu. Kun on listojen uudistamisen aika, siitä keskustellaan aina yhdessä. (Peltoketo 2011.)

## **6.2 Pyhäjoen alakoulun lukudiplomin tavoitteet ja sisältö**

Pyhäjoen alakoulun lukudiplomille on asetettu seuraavat tavoitteet:

- herättää ja ylläpitää lukuharrastusta sekä tarjota kiinnostavaa luettavaa lapsille ja nuorille
- kehittää lukutaitoa

- tutustuttaa kirjallisuuden eri lajeihin ja ohjata lukemista monipuoliseen kirjallisuuteen
- antaa elämyksiä ja herättää tunteita
- kartuttaa yleissivistystä ja antaa valmiuksia tietojen ja taitojen kehittämiseen. (Pyhäjoki/Pyhäjoen lukudiplomi 2008.)

Lukudiplomin tavoitteena on innostaa lukemaan myös vähemmän tai ei lainkaan lukevia lapsia ja nuoria. Sen avulla halutaan tuottaa lukijalle iloa ja myönteisiä kokemuksia ja edistää lukuharrastuksen jatkumista. Monipuolinen lukeminen laajentaa sanavarastoa ja kehittää ilmaisukykyä. Hyvä luku- ja ilmaisutaito kasvattaa lapsen ja nuoren ilmaisutaitoa. Lukeminen antaa elämyksiä, kehittää mielikuvitusta ja herättää tunteita. Kirjat auttavat ymmärtämään sekä omia että muiden tunteita. Lukija saa näin valmiuksia omien sosiaalisten taitojensa kehittämiseen. Kirjat sisältävät myös paljon sivistävää tietoa; lukemalla voi tutustua eri maihin ja maanosiin ja aikakausiin. Painetun sanan ja kuvan ymmärtämisen ja käyttämisen taidot elins. *toiminnallinen lukutaito* vaikuttavat lapsen ja nuoren elämään ja menestykseen koulussa ja myöhemmin työ- ja muussa elämässä. (Pyhäjoki/Pyhäjoen lukudiplomi 2008.)

1.-6. luokilla lukudiplomia suorittava oppilas lukee yhteensä kuusi kirjaa lukuvuoden aikana, yhteensä siis 36 kirjaa. Kirjoja luetaan pääasiassa omalla ajalla, mutta niitä voi lukea koulussakin, jos siihen jää aikaa. Jokaisen luokan listassa on kuusi ryhmää: kuvakirja, sarjakuva, satu, kotimainen lastenromaani (1.-5.lk)/nuortenromaani (6.lk), ulkomainen lastenromaani (1.-5.lk)/nuortenromaani (6.lk) ja runo. (Pyhäjoki/Kirjalista 2010.)

## 7 YLÄKOULUN LUKUDIPLOMIN SUUNNITTELUPROSESSI

Olin opiskeluihini kuuluvalla työharjoittelujaksolla Pyhäjoen kunnankirjastossa syksyllä 2009. Ajatus Pyhäjoen yläkoulun omasta lukudiplomista oli noussut esille kirjaston henkilökunnan keskusteluissa jo aiemminkin. Nyt työharjoittelujaksoni aikana ajatus nousi esille uudelleen, ja aika idean toteuttamiselle tuntui sopivalta.

Pyhäjoella ollaan jo pitkään oltu huolissaan nuorten lukemisen vähenemisestä muiden harrastusten vallatessa sijaa lukemiselta. Tietokoneen ja erityisesti internetin monipuolinen käyttö on 2000-luvulla vähentänyt huomattavasti kirjojen lukemiseen käytettyä aikaa.

Yläkoulun lukudiplomille asetettiin useita tavoitteita. Oppilaiden näkökulmasta katsoen tärkeimpiä tavoitteita olivat lukijan sanavaraston laajentuminen ja uusien käsitteiden syntyminen, tietysti lukutaidon ja lukunopeuden paraneminen ja näiden positiivinen vaikutus muuhun koulunkäyntiin sekä mielikuvituksen rikastuminen. Kirjojen kautta lukijalle avautuu uusia maailmoja ja monet mahdollisesti mieltä askarruttavat vaikeatkin asiat saavat vastauksia. Koulun näkökulmasta tärkeimpänä tavoitteena oli lukutaidon ja lukunopeuden kehitys, joka näkyisi myös muussa opiskelussa innostuksena ja monipuolisena kiinnostuksena erilaisia asioita kohtaan. Kirjaston näkökulmasta tietysti toivottiin, että mahdollisimman moni yläkoulun oppilas innostuisi suorittamaan lukudiplomin ja tulemaan siten entistä aktiivisemmaksi kirjaston käyttäjäksi, joka käyttäisi kirjaston palveluja mahdollisimman monipuolisesti. Lukudiplomin suorittamisen toivottiin myös näkyvän sellaisen kirjallisuuden lainaamisen lisääntymisenä, joka ei ehkä ole tähän asti ollut niin nuorten suosiossa tai tiedossakaan.

Pyhäjoen yläkoulun lukudiplomin käytännön suunnitteluprosessi aloitettiin kunnolla kesällä 2010. Pyhäjoen entinen kirjastotoimenjohtaja Marja Peltoketo haki lukudiplomihankkeen toteutusta varten valtion erityisavustusta entiselle Oulun lääninhallitukselle eli nykyiselle Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle myönnettyistä rahoista. Avustusta hankkeelle myönnettiin 2 000 euroa. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus myönsi viime kesänä yleisille kirjastoille lasten ja

nuorten kirjastotoimintaa ja lukuharrastusta edistäviin hankkeisiin sekä muihin alueellisesti tai paikallisesti merkittäviin yleisen kirjaston kehittämishankkeisiin valtionavustusta yhteensä 90 000 euroa.

## 7.1 Kirjalistojen kokoaminen

Rahoituksen saaminen lukudiplomihankkeelle oli erittäin hieno asia, sillä kaikki lasten ja nuorten hyväksi tehtävä työ on panostusta tulevaisuuteen, koska se sitten mitä elämäneluetta hyvänsä. Monipuolisen lukutaidon edistäminen on erittäin oleellista, sillä hyvää luku- ja luetun ymmärtämistaitoa tarvitaan kaikilla elämän osa-alueilla.

Aloitin lukudiplomikirjalistojen kokoamisen tutustumalla muihin Suomessa tällä hetkellä käytössä oleviin yläkoulujen lukudiplomikirjalistoihin. Yleisin tapa ryhmitellä kirjat on perinteinen jako eri luokka-asteiden omiin kirjalistoihin ja genreihin: kotimaiset/ulkomaiset klassikot, kotimaiset/ulkomaiset nuortenromaanit, fantasia/scifi, runot, novellit, näytelmät jne., mutta myös kaikille luokka-asteille yhteisiä kirjalistoja joukosta löytyi (esim. Hankasalmi, Järvenpää ja Jyväskylä). Hauska vaihtoehto on myös luokkajakojen sijaan eri tavoin nimetyt lukudiplomit. Esim. Järvenpäässä vähintään viisi kirjaa lukemalla saa löysän lukijan diplomin, vähintään seitsemän kirjaa lukemalla kevyen kenttälukijan diplomin ja vähintään yhdeksän kirjaa lukemalla hevilukijan diplomin (Tiilenpää, 2011).

Kirjalistoihin tutustumisen lisäksi vierailin myös muutamilla nuortenkirjallisuusaiheisilla nettisivustoilla. Hyviä sivustoja ovat mielestäni muun muassa Nuorisokirjailijat.fi (Suomen tärkeimmät nuortenkirjailijat luetteloituna, tietyn aihepiirin teoksia voi etsiä asiasanoilla), Sivupiiri.fi (erittäin kattava nuortenkirjallisuuden esittelykanava, runsaasti nuorten omia kirja-arvosteluja ja kirjastoihmisten kirjavinkkejä ja hakutoiminto esim. genrejen, tapahtumapaikkojen tai tunnelman mukaan), Harjavallan kirjaston kirjavinkit nuorille ja nuorille aikuisille, Hollolan kirjaston aiheenmukaiset kirjavinkit (valmiit haut Hollolan kirjaston omaan tietokantaan), Kiteen kirjaston nuortensivut (sivuille koottu eri aihepiirejä käsittelevien linkkien alle runsaasti

nuorille sopivaa kirjallisuutta), Lahden kaupunginkirjaston kirjavinkit nuorille aihepiireittäin jaoteltuna sekä Netlibris.net, joka on verkossa toimiva koulujen kirjallisuuden opetuksen yhteisprojekti ja tarjoaa erilaisia kirjallisuuspiirejä ja kirjatartotimia eri-ikäisille lukijoille. Näiltä sivustoilta sain erittäin hyviä vinkkejä lukudiplomikirjoiksi.

Aloin kokoamaan lukudiplomikirjalistoja heinäkuussa 2010, sillä periaatteella, että kaikki listoille tulevat kirjat löytyvät Pyhäjoen kirjaston omista kokoelmista. Kirjoja, joita ei löydy kirjaston omista kokoelmista, on turha laittaa kirjastoille. Kirjojen etsiminen ja kaukolainaaminen muualta veisi liikaa aikaa ja olisi varmasti lainaajienkin kannalta turhauttavaa, varsinkin jos samaa kirjaa varaisi monta henkilöä yhtä aikaa.

Osa ala- ja yläkoulujen kirjaston kirjoista on rekisteröity Pyhäjoen kirjaston aineistorekisteriin omana kokoelmanaan. Otin myös tämän huomioon valitessani listoille tulevia kirjoja. Ajattelin sellaistaikin mahdollisuutta, että listalle voisi ottaa mukaan myös sellaisia kirjoja, joita koulussa luetaan yhteisesti. Juttelin yläkoulun äidinkielen opettajan Kirsi Raution kanssa asiasta, ja hän oli samaa mieltä. Muutaman yhteisesti luettavan kirjan sisällyttäminen lukudiplomiin helpottaisi diplomin suorittajan muuta luku-urakkaa.

Minulle oli alusta asti selvää, että halusin jokaiselle vuosiluokalle omat kirjalistansa ja että listat ryhmiteltäisiin genrejen mukaisesti ryhmiin. Genrejako on kaikkein selkein ja oppilaillekin helpoin omaksua, jos lukudiplomin suorittaminen ei ole aiemmin tuttua. Ryhmiä ei saisi kuitenkaan olla liikaa, jotta lukeminen ei tuntuisi liian ylivoimaiselta urakalta muun opiskelun rinnalla. Erilaisia kirjalistoja tutkiessani huomasin, että luokkakohtaisissa kirjastoissa genreryhmien lukumäärä vaihteli yleensä 5-8 välillä. Niissä kirjastoissa, joita ei ollut jaettu luokkakohtaisesti vaan käytössä oli yksi yhteinen lista, ryhmiä saattoi olla yli kymmenenkin.

Kirjoja valittaessa oli tärkeää ottaa huomioon, että kirjavalikoima olisi mahdollisimman monipuolinen. Vaihtoehtoja pitäisi olla riittävästi sekä tytöille että pojille sekä toisaalta pitäisi tarjota monipuolista luettavaa eritasoisille lukijoille. Liian paksumat ja vaikeat teokset voivat karkottaa vähemmän lukevat nuoret jo alussa, joten

tähän oli erittäin tärkeää kiinnittää huomiota. Suunnittelin kirjastoja ja valitsin kirjoja myös sillä perusteella, että ne sopisivat yhteen yläkoulun äidinkielen opetussuunnitelmassa käsiteltävien aihepiirien kanssa. Keskustelin kirjavalinnoista yhdessä Pyhäjoen kirjaston henkilökunnan kanssa. Heille on jo vuosikymmenien ajalta kertynyt kokemusta ja näkemystä siitä, millaista kirjallisuutta nuoret mielellään lukevat ja lainaavat. Siitä oli minulle korvaamaton apu.

## **7.2 Kysely yläkoulun oppilaille**

Sain lukudiplomikirjalistat (Liite 1) valmiiksi heinäkuun 2010 aikana ja lähetin ne äidinkielenopettaja Kirsi Rautiolle tutustuttavaksi. Halusin kuitenkin kuulla myös oppilaiden mielipiteitä uusista lukudiplomikirjalistoista.

Kyselyä varten tein kysymyslomakkeen, jossa oli viisi avointa kysymystä (Liite 2). Perustietoina kysyin vastaajien luokka-astetta ja sukupuolta. Varsinaisina avoimina kysymyksinä kysyin, millaisia kirjoja vastaajat lukevat mieluiten vapaa-aikanaan, mitä mieltä he ovat uusista lukudiplomikirjalistoista ja olisiko heillä jo mielessä parannusehdotuksia kirjastojen kehittämiseksi. Mielikirjakysymystä tarkensin niin, että vastaajilla oli mahdollisuus nimetä esim. omia suosikkikirjailijoitaan, mielikirjojaan tai genrejä, joiden kirjallisuutta he mielellään lukevat. Mielipidekysymystä tarkensin kysymällä, ovatko kirjalistat vastaajien mielestä ulkoasultaan ja ryhmittelyltään selkeät, onko ryhmiä sopivasti/liian vähän/liikaa ja onko kirjojen määrä riittävä.

Toteutin kyselyn joulukuussa 2010 entisellä keskuskoululla eli nykyisellä Saaren koululla. Kyselyä varten oli varattu koulun kirjastoparvi. Otin kyselyyn mukaan jokaiselta luokka-asteelta neljä lukemisesta innostunutta nuorta, kaksi tyttöä ja kaksi poikaa. 7. ja 8. luokkien oppilaat vastasivat kyselyyn ensimmäisenä omien äidinkielen tuntiensa aluksi ja 9. luokan oppilaat tuntia myöhemmin. Kyselyn toteutus sujui hyvin ja oppilaat kertoivat mielellään mielipiteitään.

7. luokan pojista toinen vastasi lukevansa mielellään fantasiakirjoja. Suosikkikirjailijoihin hän mainitsi Ilkka Remeksen, J.K. Rowlingin ja David Eddingsin. Kirjalistoja hän piti selkeinä, tosin hän mainitsi vielä lukeneensa ainakin kaksi kirjaa melkein jokaisesta ryhmästä. Toinen 7.luokkalainen poika kertoi lukevansa mielellään nuorten jännitysromaaneja. Kirjalistoja hän piti ihan hyvinä.

7. luokan tytöistä toinen kertoi lukevansa mielellään jännitys- tai nuortenromaaneja ja kauhukirjallisuutta. Suosikkikirjoikseen hän mainitsi Nälkäpeli- ja Twilight -sarjat sekä Marja-Leena Tiaisen Mikael -nuortenromaanin. Hänen mielestään kirjalistat olivat ulkoasultaan selkeitä. Kirjaryhmiä oli listalla sopivasti ja mukana oli ihan hyviä kirjoja. 7. luokan tytöistä toinenkin luki mielellään jännitys- ja nuortenkirjoja sekä kauhua. Hänenkin suosikkejaan olivat Twilight -sarja ja kirjailijoista Marja-Leena Tiainen. Myös hänen mielestään kirjaryhmiä oli sopivasti ja valitut kirjat olivat hyviä. Listojen ulkoasut olivat siistejä.

8. luokan pojista toinen vastasi lukevansa mieluiten dekkareita, sotakirjoja ja kauhukirjoja. Kirjailijoista hän mainitsi suosikeikseen Jo Nesbön, Stephen Kingin ja Reino Lehväslaihon. Kirjalistat olivat hänen mielestään ihan hyvännäköisiä, selkeitä ja ryhmiä oli sopivasti. Tosin hän vielä mainitsi, että listoilla ei ollut oikein häntä kiinnostavia kirjoja. Toinen 8. luokkalainen poika kertoi lukevansa suomalaista sotakirjallisuutta ja historiallisia romaaneita, kuten Reino Lehväslaihoa ja Väinö Linnaa, sekä kauhukirjallisuutta, kuten Stephen Kingiä. Kirjalistat olivat hänen mielestään selkeät ja kaikki puolin hyvät. Kirjoja oli sopivan runsaasti, joten valinnanvara pitäisi olla.

8. luokkalaisista tytöistä toinen kertoi lukevansa mielellään sarjakuvia, jännityskirjoja ja nuortenkirjoja. Suosikkikirjoikseen hän mainitsi Stephen Kingin kirjat, Aku Ankka- ja Viivi & Wagner -sarjakuvat sekä Frendejä & kundeja -nuortenkirjasarjan. Kirjalistat olivat hänen mielestään hyvät, tarpeeksi selkeät, ryhmiä oli sopivasti ja kirjojakin riittävästi. Toinen 8. luokan tytöistä kirjoitti lukevansa mielellään myös sarjakuvia ja jännityskirjoja sekä myös kauhukirjallisuutta, esim. Stephen Kingiä. Hänen mielestään uudet kirjalistat olivat hyviä. Hänelle tuttuja ulkomaalaisia kirjailijoita ei ollut kovin paljon, suomalaiset kirjailijat taas olivat melkein kaikki tuttuja.

9. luokkalaisista pojista toinen luki mielellään fantasiakirjallisuutta, esim. Twilight -sarjaa, sekä kauhukirjallisuutta. Kirjalistat oli hänen mielestään ryhmitelty hyvin ja selkeästi lajien mukaan. Kirjoja oli sopivasti, mutta hänen mielestään ryhmiä olisi voinut vähentää kahdella. Toinen 9. luokan pojista luki scifiä ja fantasiaa. Hänen mielestään listat oli todella hyvin tehty ja ryhmiä ja kirjoja oli tarpeeksi. Hän mainitsi vielä suorittaneensa alakoulun lukudiplomin ja siinä oli hänen mielestään ollut liian vähän kirjoja.

9. luokan tytöistä toinen kirjoitti lukevansa kauhua, fantasiaa, jännitystä ja nuortenkirjoja. Hänen suosikkikirjailijoitaan olivat Edgar Allan Poe, Stephen King, Tuija Lehtinen, Rick Riordan ja Anna Leino. Hänen mielestään ryhmät olivat selkeitä, mutta fantasia-ryhmässä olisi voinut olla mukana esim. Ursula K. Le Guinin Maameren tarinat -sarjan kirjoja (sarja löytyy 8. luokan listalta). Kotimaista kirjallisuutta oli sopivasti, mutta kauhukirjallisuutta ja näytelmiä olisi saanut olla enemmän mukana. Kirjoja oli riittävästi. Toinen 9.luokkalaisista tytöistä kirjoitti lukevansa paljon fantasiaa ja ulkomaalaisia romaaneja. Hän piti myös elämänkerroista ja tositapah-tumiin perustuvasta realistisesta kirjallisuudesta. Kirjoja oli hänen mielestään sopi-vasti ja myös ryhmien järjestely oli selkeä.

## 8 YLÄKOULUN LUKUDIPLOMIN SISÄLTÖ JA KÄYTTÖ

Pyhäjoen yläkoulun lukudiplomi sisältää omat kirjalistansa 7.-9. luokille. Useimmissa lukudiplomeissa on myös mukana jonkinlainen tehtävälista, mutta tähän diplomiin sitä ei tullut, sillä Pyhäjoen yläkoulussa oppilaat listaavat lukemiaan kirjoja omiin työkirjoihinsa. Sen lisäksi opettaja on monistanut heille erilaisia lukupäiväkirjasivuja niin, että mukana on vaihtelevasti erilaisia tehtäviä. Hyviä lukupäiväkirjavihkoja on esim. Aleksis -oppikirjasarjalla. Myös Aktiivi 7 -työkirjassa on erilaisia kirjallisuustehtäviä, joita voi tarvittaessa käyttää. Aktiivinen lukuharrastus huomioidaan lisäksi äidinkielen arvioinnissa positiivisena lisänä siten, että mahdollisissa rajatapauksissa äidinkielen numeroa voidaan korottaa.

Kirjallisten tehtävien lisäksi oppilaat voivat tunneilla esitellä lukemiaan kirjoja muulle luokalle ja lukea niistä pieniä pätkiä. Mikä onkaan sen parempaa kuin lukea kirjasta ääneen jokin oikein jännittävä kohta ja jättää se kesken erityisen kutkuttavaan paikkaan. Siinä toistenkin mielenkiinto herää ja kirjaan on pakko itsekin tarttua.

Pyhäjoen yläkoulun kirjalistat on jaettu eri kirjallisuuden genrejen mukaisiin ryhmiin. 7. luokan kirjalistassa ryhmiä on kahdeksan ja ne ovat: Klassikoita, Jännitystä, Fantasiaa ja tieteiskirjallisuutta, Sarjakuvia, Kotimaista nuortenkirjallisuutta, Ulkomaista nuortenkirjallisuutta, Runoja sekä Novelleja. Ryhmien kirjamäärä vaihtelee.

8. luokan kirjalistassa on täsmälleen samat ryhmät kuin 7. luokan listassa. 9. luokan listassa on yhdeksän ryhmää ja ne ovat: Kotimaisia klassikoita, Ulkomaisia klassikoita, Fantasiaa ja tieteiskirjallisuutta, Sarjakuvia, Kotimaista nykykirjallisuutta, Ulkomaista nykykirjallisuutta, Runoja, Novelleja sekä Näytelmiä.

7.-8. luokkien oppilaat valitsevat kirjalistalta lukuvuoden aikana luettavakseen seitsemän kirjaa. Kustakin ryhmästä saa valita vain yhden kirjan, yhden ryhmän saa jättää valitsematta. Kirjat luetaan lukuvuoden aikana joko koulussa tai vapaa-

aikana. Luetut kirjat merkitään ylös opettajan ohjeiden mukaan. Opettaja päättää myös muista kirjojen lukemista kontrolloivista tehtävistä.

9. luokan oppilaat valitsevat kirjalistalta lukuvuoden aikana luettavakseen kahdeksan kirjaa. Kustakin ryhmästä saa valita vain yhden kirjan, yhden ryhmän saa jättää valitsematta. Kirjat luetaan lukuvuoden aikana joko koulussa tai vapaa-aikana. Luetut kirjat merkitään ylös opettajan ohjeiden mukaan. Opettaja päättää myös muista kirjojen lukemista kontrolloivista tehtävistä.

Lukudiplomin suorittaja voi valita kirjoja luettavakseen vain oman luokka-asteensa kirjalistasta. Ylempien luokkien diplomeja ei voi suorittaa etukäteen.

Lukudiplomin suorittanut oppilas saa erillisen diplomin jokaisella luokka-asteella. Diplomi luovutetaan koulun kevätjuhlan yhteydessä.

Lukudiplomikirjalistat jaetaan kaikille lukudiplomia suorittaville oppilaille aina kunkin lukuvuoden alussa. Kirjalistat ovat myös selattavissa Pyhäjoen kirjastossa sekä tulostettavissa Pyhäjoen kirjaston internet-sivuilla.

## 9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Pyhäjoen yläkoulun lukudiplomia ei ole vielä otettu virallisesti käyttöön, joten vasta tulevaisuus näyttää, miten se otetaan vastaan ja millaisia muutoksia siihen tulevaisuudessa täytyy tehdä. Myös lukudiplomille asetettujen tavoitteiden toteutuminen nähdään realistisesti vasta useamman vuoden käytön jälkeen. Jo heti suunnittelytyötä aloittaessani päätin suunnitella lukudiplomin perinteisen mallin mukaiseksi, jotta sen käyttö olisi mahdollisimman mutkatonta eikä vaatisi liikaa aikaa muun koulutyön ohessa.

Muutaman vuoden päästä lukudiplomia tullaan varmasti uudistamaan. Vuosittain ilmestyy runsaasti uutta nuorten- ja muuta kaunokirjallisuutta, joten kirjastoja joudutaan varmasti päivittämään jo muutaman vuoden kuluttua. Silloin myös kirjaryhmittelyjä täytyy miettiä uudelleen, kun nähdään millaisen vastaanoton ensimmäiset listat ovat saaneet. Jonkinlainen mielipidekysely on silloin varmasti paikallaan.

Tulevaisuudessa kirjastoille voisi mielestäni aivan hyvin lisätä esimerkiksi tietokirjallisuutta. Monet nuoret lukevat mieluummin tieto- kuin kaunokirjallisuutta. Tietokirjallisuudesta löytyy laidasta laitaan vaihtoehtoja eri aiheista kiinnostuneille nuorille, joten varmasti tällainen vaihtoehto toisi uuden lukijakunnan lukudiplomin suorittajiksi.

Tällä hetkellä ajankohtainen ja paljon mielenkiintoa ja uteliaisuutta herättävä suuntaus ovat niin sanotut e-kirjat eli sähköisessä muodossa julkaistavat kirjat ja niiden lukemiseen käytettävät lukulaitteet. Lukulaitteet ovat uutuudestaan johtuen vielä kalliita, joten niitä ei voida kirjastoihin hankkia kovinkaan monia kappaleita, varsinkaan pieniin kirjastoihin. Jos lukulaitteet tulevaisuudessa yleistyvät ja niiden hinnat tulevat alaspäin, olisi mielenkiintoista testata niiden suosiota lukudiplomikirjavaihtoehtona. Tekniikasta kiinnostuneet mediasukupolven nuoret voisivat hyvinkin innostua tällaisesta lukemismuutoksesta.

## 10 POHDINTA

Ollessani itse peruskoululainen 1980-luvun lopulta 1990-luvun loppupuolelle ei lukudiplomista ollut vielä tietoaakaan. Jos lukudiplomin suorittaminen olisi ollut omana peruskouluajanani mahdollista, olisin sen ilman muuta suorittanut.

Lähemmän kosketuksen lukudiplomiin olen saanut useilla eri harjoittelujaksoilla Pyhäjoen kunnankirjastossa. Olen tutustunut alakoulun kirjastoihin ja lukudiplomin suorittamiseen ja nähnyt käytännön kirjastotyössä ahkerasti lukevia alakoululaisia. Olen auttanut oppilaita etsimään kirjaston hyllyistä heidän tarvitsemiaan kirjoja, joten sitä kautta kirjalliset ovat tulleet tutuiksi. Jokaiselta vuosiluokalta löytyy ahkeria ja innokkaita lukudiplomin suorittajia, mutta heitä toivottaisiin mukaan lisääkin.

Työskentely tämän projektin parissa on ollut hyvin opettavainen. Ennen kuin aloitin, tiesin periaatteessa, mitä lukudiplomin suorittamiseen kuuluu: kirjojen lukemista, niihin liittyvien tehtävien suorittamista ja jonkinlainen diplomi tai kunniakirja käteen, kun tehtävä on suoritettu. Harmikseni en itse voinut suorittaa peruskouluajanani lukudiplomia, koska omista alakouluvuosistani on aikaa jo lähes 20 vuotta ja lukudiplomi on kehitetty vasta 2000-luvulla. Olisin ilman muuta itsekin suorittanut lukudiplomin, jos siihen olisi ollut mahdollisuus.

Työn edetessä on ollut mukava huomata, että ajatus omasta lukudiplomista yläkoululle on otettu innostuneesti vastaan. Lukudiplomi lanseerataan virallisesti elokuussa ja sen jälkeen nähdään, miten lukudiplomi ottaa paikkansa ja vaikuttaako se konkreettisesti lukemista edistävänä nuorten muun vapaa-ajan toiminnan rinnalla. Opettajilta olen jo saanut erittäin positiivista palautetta ja lukudiplomin uskotaan saavan pysyvän paikan perinteisemmän kouluopetuksen rinnalla.

Toivoisin, että erityisesti pojat innostuisivat jälleen lukemisesta. Toki kirjoja lukevia poikia on edelleen paljon, mutta määrä on kuitenkin laskussa erityisesti juuri yläkouluikäisten, 13-15 –vuotiaiden poikien kohdalla.

Koin lukudiplomityön tekemisen toisaalta haastavana, mutta myös hauskana. Haastavuutta työhön toi kirjojen valtava määrä, joista täytyi pystyä poimimaan joukosta mahdollisimman kattava valikoima. Kaikkia uutuuksia ei tietenkään voinut ottaa mukaan. Muutaman vuoden päästä kirjastoja täytyy päivittää, ja silloin tilannetta katsotaan uudelleen.

Lukudiplomi tulee tuomaan lisää lainaajia kirjastolle, ja toivottavasti se näkyy paitsi lainauslukujen nousuna, myös entistä positiivisempina lukukokemuksina ja elämyksellisinä ja opettavinakin hetkinä.

## LÄHTEET

Asikainen, I. 2009. Informaatiolukutaitoa kirjastosta. Teoksessa: S. Verho (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ Kustannus, 27-

Eskola, K. 1979. Suomalaiset kirjanlukijoina. Helsinki: Tammi.

Harjavallan kaupunki/Kirjasto. Nuorten nurkka. [Verkkosivu]. Aldone/Optinet Oy. 2007. [Viitattu 24.5.2011]. Saatavana: [http://www.harjavalta.fi/palvelut/kirjasto/nuorten\\_nurkka/](http://www.harjavalta.fi/palvelut/kirjasto/nuorten_nurkka/).

Hollolan kirjasto/Lapset ja nuoret. Lukuvinkkejä. [Verkkosivu]. Hollolan kirjasto. [Viitattu 24.5.2011]. Saatavana: [http://kirjasto.hollola.fi/lapset\\_ja\\_nuoret/lukuvinkkeja](http://kirjasto.hollola.fi/lapset_ja_nuoret/lukuvinkkeja).

Kiteen kirjasto/Nuoret. Kirjallisuutta yläkoululaisille. [Verkkosivu]. Teamware PI@za. 2011. [Viitattu 24.5.2011]. Saatavana: <http://www.kitee.fi/Resource.phx/sivut/sivut-kitee-kirjasto/nuoret.htx>.

Kotiranta, A. 1997. ”Lue se, se on sikahyvä!” Lukijatutkimus 13 - 15 -vuotiaiden kirjallisista mieltymyksistä. Kirjallisuuden pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, Suomen kielen, kirjallisuuden ja kulttuurintutkimuksen laitos.

Kupiainen, R. 2007. Pienten lasten medialukutaito. Teoksessa: L. Pentikäinen, A. Ruhala, H. Niinistö (toim.) Mediametkaa! Osa 2 – Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka ry, 15 - 22.

Lahden kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto/Lapset ja nuoret. Kirjavinkkejä nuorille. [Verkkosivu]. Lahden kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto. 2011. [Viitattu 24.5.2011]. Saatavana: [http://kaupunginkirjasto.lahti.fi/kirjavinkkeja\\_nuorille.htm](http://kaupunginkirjasto.lahti.fi/kirjavinkkeja_nuorille.htm).

Lehtonen, H. 1993. Lukutaidon kehittyminen ja sen yhteydet nimeämiseen, motivaatioon ja koulumenestykseen. Tampereen yliopisto: Acta Universitatis Tampereensis ser A vol 380. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Lehtovaara, A. & Saarinen, P. 1976. Nuorten mielikirjallisuus. Helsinki: Otava.

Linnakylä, P. 1990. Lukutaito – valmiutta ja vapautta. Teoksessa: P. Linnakylä & S. Takala (toim.) Lukutaidon uudet ulottuvuudet. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, 1 - 16.

Linnakylä, P. 2004. Miten hyvin suomalaisnuoret lukevat erilaisia tekstejä? Teoksessa: P. Linnakylä, S. Sulkunen & I. Arffman (toim.) Tulevaisuuden lukijat. Suo-

malaisnuorten lukijaprofiileja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 75 - 97.

Netlibris – elämyksellistä kirjallisuudenopetusta yli 10 vuotta. [Verkkosivu]. Opetushallitus. [Viitattu 24.5.2011]. Saatavana: <http://www03.edu.fi/oppimateriaalit/netlibris/>.

OECD. 1999. Measuring student knowledge and skills. A New Framework for Assessment. [Verkkojulkaisu]. Paris: OECD Publications Service. [Viitattu 30.10.2010]. Saatavana: <http://www.oecd.org/dataoecd/45/32/33693997.pdf>.

Oulu: Opetustoimi. 2011. Kirjallisuusdiplomi. Syntyhistoria. [Verkkosivu]. Oulu: Opetustoimen tukipalvelut. [Viitattu 24.5.2011]. Saatavana: <http://www.edu.ouka.fi/koulut/sivu1.cfm?h2=1445&ots=2&ots2=1&h1=308>.

Peltoketo, M. [xxx.xxx@xxx.fi](mailto:xxx.xxx@xxx.fi) 18.1.2011. Sähköpostihaastattelu. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Riikka Rajaniemi. [Viitattu 5.6.2011].

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 13.10.2010]. Saatavana: [http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops\\_web.pdf](http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf).

Pyhäjoen kunnan perusopetuksen opetussuunnitelma 13.10.2010. [Verkkojulkaisu]. Pyhäjoen kunta. [Viitattu 13.10.2010]. Saatavana: <http://www.pyhajoki.fi>.

Pyhäjoki/Kirjalista. 2010. [Verkkosivu]. Pyhäjoen kunta. [Viitattu 5.6.2011]. Saatavana: [http://www.pyhajoki.fi/alltypes.asp?d\\_type=5&menu\\_id=12846&menupath=12798,12844,12846#12846](http://www.pyhajoki.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=12846&menupath=12798,12844,12846#12846).

Pyhäjoki/Pyhäjoen lukudiplomi. 2008. [Verkkosivu]. Pyhäjoen kunta. [Viitattu 5.6.2011]. Saatavana: [http://www.pyhajoki.fi/alltypes.asp?menu\\_id=12845&menupath=12798,12844,12845#12845](http://www.pyhajoki.fi/alltypes.asp?menu_id=12845&menupath=12798,12844,12845#12845).

Saarinen, P.1986. Peruskoululaiset lukijoina. Helsinki: Kirjastopalvelu.

Saarinen, P. & Korhokangas, M. 1998. Ihanaa vai pitkäveteistä. Lukeminen nuorten harrastuksena. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Saarinen, P. & Korhokangas, M. 2009. Lukemaan vai tietokoneelle? Nuorten lukemisharrastuksen muuttuminen 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: BTJ Kustannus.

Sallmén, P. 2009. Mediakasvatusta vai mediasivistystä kirjastosta? Teoksessa: S. Verho (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ Kustannus, 15 - 18.

Sivupiiri – kirjoja ja kavereita. [Verkkosivu]. Kirjastot.fi –toimitus. [Viitattu 24.5.2011]. Saatavana: <http://www.sivupiiri.fi/>.

Suomen Nuorisokirjailijoiden nettimatrikkeli. [Verkkosivu]. Suomen Nuorisokirjailijat ry. [Viitattu 24.5.2011]. Saatavana: <http://www.nuorisokirjailijat.fi/>.

Suomi (o)saa lukea. Tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmän linjaukset. 2000. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetusministeriö. [Viitattu 31.10.2010]. Saatavana: [http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2000/liitteet/opm\\_561\\_lukutaidot.pdf?lang=](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2000/liitteet/opm_561_lukutaidot.pdf?lang=).

Tiilenpäitä lukemaan! Järvenpään yläkoulujen lukudiplomi-projekti 2010 - 2011. [Verkkosivu]. Järvenpään kaupunki. [Viitattu 30.5.2011]. Saatavana: [http://www.jarvenpaa.fi/sivu/index.tpl?sivu\\_id=2769](http://www.jarvenpaa.fi/sivu/index.tpl?sivu_id=2769).

## LIITTEET

## LIITE 1

**Ohje kirjojen valintaan:** 7. luokan kirjallisuudessa on kahdeksan ryhmää, joista luetaan yhteensä 7 kirjaa, mutta vain yksi kirja kustakin ryhmästä.

### 7.lk:n kirjallisuus

#### Klassikoita:

- Bach, Richard: *Lokki Joonatan*
- Burnett, Frances: *Salainen puutarha*
- Burroughs, Edgar Rice: Jokin *Tarzan* -sarjan kirjoista
- Dickens, Charles: *Oliver Twist* **tai** *David Copperfield*
- Lindgren, Astrid: *Veljeni, Leijonamieli*
- London, Jack: *Korpien kutsu* **tai** jokin muu Londonin romaaneista
- Montgomery, L.M.: *Annan nuoruusvuodet* **tai** *Pieni runotyttö*
- Polva, Anni: Jokin *Tiina* -sarjan kirjoista
- Saint-Exupéry, Antoine de: *Pikku prinssi*
- Twain, Mark: *Huckleberry Finnin seikkailut* **tai** *Tom Sawyerin seikkailut*
- Stevenson, Robert Louis: *Aarresaari*
- Swan, Anni: *Ollin oppivuodet*
- Verne, Jules: Jokin Vernen nuortenromaaneista

#### Jännitystä:

- Christie, Agatha: *Kymmenen pientä neekeripoikaa/Eikä yksikään pelastunut*
- Doyle, Arthur Conan: *Baskervillen koira* **tai** jokin muu Sherlock Holmes -dekkari
- Fleming, Ian: *Pallosalama* **tai** jokin muu *James Bond* -jännitysromaanit
- Horowitz, Anthony: *Alex Rider & kovisten koulu* **tai** jokin muu sarjan osa
- Larsson, Mats: *Alex Borell ja rasistit* **tai** jokin muu sarjan nuortenromaaneista
- Levola, Kari: *Kaksi palkkia latausta*
- Remes, Ilkka: *Piraatit* **tai** jokin muu Remeksen nuortenromaaneista
- Shelley, Mary: *Frankenstein*
- Somper, Justin: *Vampiraatit: Kirottujen laiva* **tai** jokin muu sarjan osa

**Fantasiaa ja tieteiskirjallisuutta:**

- Auer, Ilkka: *Sysilouhien sukua* **tai** jokin muu osa *Lumen ja jään maa* -sarjasta
- Bujor, Flavia: *Ennuskivien mahti*
- Cooper, Susan: *Yllä meren, alla kiven* **tai** jokin muu osa *Pimeä nousee* -sarjasta
- Ende, Michael: *Tarina vailla loppua*
- Funke, Cornelia: *Mustesydän* **tai** jokin muu Funken fantasiaromaaneista
- Holopainen, Anu: Jokin Holopaisen fantasia- tai scifi-romaanista
- Hughes, Monica: *Uniensiippaaja*
- Kontio, Tomi: *Austraasian viimeiset lapset*
- Parvela, Timo: *Tuliterä* **tai** jokin muu osa *Sammon vartijat* -sarjasta
- Riordan, Rick: *Salamavaras* **tai** jokin muu osa *Percy Jackson* –sarjasta
- Rowling, J.K.: *Harry Potter ja viisasten kivi* **tai** jokin muu sarjan osa
- Röning, Inga: *Kohti Pystynpyyläin puhurivuoristoa*
- Shan, Darren: *Friikkisirkus* **tai** jokin muu osa *Darren Shanin tarina* -sarjasta

**Sarjakuvia:**

- Dixon, Charles: *Hobitti, eli Sinne ja takaisin: 1.osa*
- Franquin, Andre: Jokin *Niilo Pielinen* –sarjakuva-albumeista
- Groening, Matt: *Simpsonit: pako vapauteen* **tai** jokin muu *Simpsonit* –sarjakuva-albumeista
- *Itse valtiat*
- Rosa, Don: *Kadonneen kirjaston vartijat* **tai** jokin muu Rosan sarjakuva-albumeista
- Scott, Jerry: *Murkun merkit* **tai** jokin muu *Jere* -sarjakuva-albumi
- Takahashi, Rumiko: Jokin *Inuyasha* -mangasarjakuvista
- Tikkanen, Petteri: Jokin *Kanerva* -sarjakuva-albumeista

**Kotimaista nuortenkirjallisuutta:**

- Backlén, Marianne: *Donovan*
- Bagge, Tapani: *Julma kuukausi, Marrasblues, Helmi kuukausi, Juhannusblues* **tai** *Karu kuukausi*
- Haakana, Anna-Liisa: *Ykä yksinäinen* **tai** jokin muu Haakanan nuortenromaanista
- Halme, Antti: *Metalliveljet*
- Huotarinen, Vilja-Tuulia: *Siljan laulu* **tai** jokin muu sarjan nuortenromaanista
- Krohn, Leena: *Ihmisen vaatteissa*
- Kurvinen, Jorma: *Pako* **tai** jokin muu Kurvisen nuortenromaanista
- Lehtinen, Tuija: Jokin *Laura* -sarjan kirja

- Lempinen, Marja-Leena: Jokin Lempisen nuortenromaaneista
- Lähteenmäki, Laura: *Annastiina* **tai** jokin muu Lähteenmäen nuortenromaaneista
- Parkkinen, Jukka: *Onnenpoika ja pelienkeli* **tai** jokin muu Parkkisen nuortenromaaneista
- Tiitinen, Esko-Pekka: *Elämänkirja, Villapäät* **tai** jokin muu Tiitisen nuortenromaaneista
- Virtanen, Rauha S.: Jokin Virtasen nuortenromaaneista

### Ulkomaista nuortenkirjallisuutta:

- Brashares, Ann: *Neljä tyttöä ja maagiset farkut* **tai** jokin muu Brasharesin nuortenromaanista
- Cras, Bengt-Åke: *Maaali!* **tai** jokin muu osa *PK Pantterit* -sarjasta
- Haddon, Mark: *Yöllisen koiran merkillinen tapaus*
- Jacobsson, Anders & Olsson, Sören: Jokin *Bert* -sarjan kirjoista
- Mankell, Henning: *Matka maailman ääriin* **tai** jokin muu Mankellin nuortenromaaneista
- McCaughrean, Geraldine: *Juna seis* **tai** *Tuulien testaaja*
- Rees, Celia: *Noitalapsi* **tai** *Näkijä*
- Sachar, Louis: Jokin Sacharin nuortenromaaneista
- Wilson, Jacqueline: Jokin Wilsonin nuortenromaaneista

### Runoja:

- *Alumiinikuu: suomalaista rocklyriikkaa*
- Itkonen, Jukka: *Kuutanssi: runoja kasvaville*
- Kunnas, Kirsi: *Tiitiäisen satupuu* **tai** jokin muu Kunnaksen runokokoelmista
- *Miljoona hiljaisuutta: 13 -18 -vuotiaitten runoja*
- Parkkinen, Jukka: *Sananjalkoja metsäpolulla*
- *Pää auki!: säkeitä nuorille*
- *Päässä tuulee ja ajatuksia sataa*
- *Runo vieköön*
- Savisaari, Aira: *Joku siipi pitäis olla*
- Tiihonen, Ilpo: *Jees ketsuppia*

### Novelleja:

- Jansson, Tove: *Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia*
- Kallioniemi, Tuula: *Viimeinen juna* **tai** *Lätkässä: 11 stooria rakkaudesta*
- Leinonen, Anne: *Valkeita lankoja: tarinoita toisista todellisuuksista*
- *Majatalo ja muita kauhutarinoita*
- Martinheimo, Asko: *Isojalkainen poika* **tai** jokin muu Martinheimon novellikokoelmista
- Marttinen, Tittamari: *Pantomiimileikki*

- Pakkala, Teuvo: *Lapsia*
- Peltoniemi, Sari: *Ainakin tuhat laivaa*

**Ohje kirjojen valintaan:** 8. luokan kirjallisuudessa on kahdeksan ryhmää, joista luetaan yhteensä 7 kirjaa, mutta vain yksi kirja kustakin ryhmästä.

## 8.lk:n kirjallisuus

### Klassikoita:

- Austen, Jane: *Emma*
- Cervantes: *Don Quijoten seikkailut*
- Dumas, Alexandre: *Kolme muskettisoturia*
- Frank, Anne: *Nuoren tytön päiväkirja*
- Golding, William: *Kärpästen herra*
- Orwell, George: *Eläinten vallankumous tai Vuonna 1984*
- Salinger, J.D.: *Sieppari ruispelossa*
- Valtonen, Hilja: *Hätävara tai* jokin muu Valtosen romaaneista

### Jännitystä:

- Boyce, Frank Cottrell: *Miljoonat*
- Collins, Suzanne: *Nälkäpeli*
- Higson, Charlie: *Hopeaevä*
- Joensuu, Matti Yrjänä: Jokin *Harjunpää* -dekkareista
- Jokinen, Seppo: *Koskinen ja taikashow*
- Lehtolainen, Leena: *Tuulen puolella tai* jokin muu Lehtolaisen dekkareista
- Mankell, Henning: *Kasvoton kuolema tai* jokin muu Mankellin dekkareista
- McCall Smith, Alexander: *Naisten etsivätoimisto nro 1 tai* jokin muu osa sarjasta
- Remes, Ilkka: *Pääkallokehräjä tai* jokin muu Remeksen aikuisten romaaneista
- Waltari, Mika: Jokin *Komisario Palmu* -dekkareista

### Fantasiaa ja tieteiskirjallisuutta:

- Adams, Douglas: *Linnunradan käsikirja liftareille tai* jokin muu Adamsin tieteisromaaneista
- Bradbury, Ray: *Fahrenheit 451*
- Clarke, Arthur C.: *2001 avaruusseikkailu*
- Colfer, Eoin: *Artemis Fowl tai* jokin muu sarjan kirjoista
- Eddings, David: Jokin Eddingsin fantasiaromaaneista
- Hoffman, Mary: *Naamioiden kaupunki tai* jokin muu osa *Stravaganza* -sarjasta

- Jones, Diana Wynne: *Leijuva linna*
- Le Guin, Ursula K.: Jokin osa *Maameren tarinat* -sarjasta
- Pratchett, Terry: Jokin Pratchettin fantasiaromaaneista
- Pullman, Philip: *Kultainen kompassi* **tai** jokin muu osa *Universumien tomu* –sarjasta
- Ridley, Philip: *Suuri purskitys*
- Tolkien, J.R.R.: *Taru sormusten herrasta*

### Sarjakuvia:

- Eisner, Will: Jokin *Spirit* –sarjan sarjakuva-albumeista
- Heilä, Ilkka: Jokin *B. Virtanen* -sarjakuva-albumeista
- Hiltunen, Petri: *Väinämöisen paluu* **tai** jokin muu *Väinämöinen* -sarjakuva-albumeista
- Koivisto, Tarmo: Jokin *Mämmilä* -sarjakuva-albumeista
- Lise: Jokin *Nemi* –sarjakuva-albumeista
- Pratt, Hugo: Jokin *Corto Maltese* –sarjakuva-albumeista
- Satrapi, Marjane: *Persepolis*
- Sokal, Benoit: Jokin *Tarkastaja Ankardon tutkimuksia* –sarjakuva-albumeista

### Kotimaista nuortenkirjallisuutta:

- Huovi, Hannele: *Madonna*
- Hämeen-Anttila, Maria & Hämeen-Anttila, Virpi: *Intro* **tai** jokin muu osa *Nietos* -sarjasta
- Hämäläinen, Karo: *Barrikadirakkaus*
- Härkönen, Anna-Leena: *Häräntappoase (luetaanko jo koulussa?)*
- Lehtinen, Tuija: *Asvalttisoturi, Blondi jyrjä, R.I.P.* **tai** jokin muu Lehtisen yksittäisistä (ei sarjakirjat) nuortenromaaneista
- Levola, Kari: *Unisieppari*
- Mikkonen, Raili: *Ei ole minulle suvannot!* **tai** jokin muu Mikkasen nuortenromaaneista
- Parvela, Timo: *Poika*
- Poutanen, Kira: *Ihana meri*
- Rannela, Terhi: *Amsterdam, Anne F. ja minä* **tai** jokin muu Rannelan nuortenromaaneista
- Veirto, Kalle: *Pelastakaa jalkapalloilija Lumperi* **tai** jokin muu osa *FC Viirupaidat* -sarjasta
- Wickström, Mika: *Vastakarvaan* **tai** jokin muu Wickströmin nuortenromaaneista

### Ulkomaista nuortenkirjallisuutta:

- Abdel-Fattah, Randa: *Näyttääkö pääni tässä isolta?*
- Almond, David: *Naakkakesä*
- Hayden, Torey: Jokin Haydenin nuortenromaaneista
- Hinton, S.E.: *Me kolme ja jengi* (luetaanko jo koulussa?) **tai** *Kesyttömät*

- Meyer, Stephenie: *Houkutus* **tai** jokin muu osa *Twilight* –sarjasta
- Pohl, Peter: *Sinä ja minä ikuisesti*
- Rees, Celia: *Merirosvoja!: tositarina kahden naismerirosvon seikkailuista*
- Sortland, Björn: *Silmätyksin*
- Thor, Annika: *Saari meren keskellä* **tai** jokin muu Thorin nuortenromaaneista
- Wahl, Mats: *Näkymätön* **tai** jokin muu Wahlin nuortenromaaneista
- Zemser, Amy Bronwen: *Kirjeitä keittiöstä*

### Runoja:

- Carpelan, Bo: *Piha*
- *Get on: 101 rocklyriikan parasta*
- *Heti tänään: 13 -18 -vuotiaitten runoja*
- Holmberg, Annina: *Tarukuninkaat*
- *Joka tytön runokirja*
- *Kuusiraajainen purppuratähti: 13 -19 -vuotiaiden runoja*
- Leskinen, Juice: Jokin Leskisen runokokoelmista
- *Pitäiskö kiittää?: nuorten omat runot*
- Rasa, Risto: *Metsän seinä on vain vihreä ovi*
- Runeberg, J.L.: *Vänrikki Stoolin tarinat*
- Yrjänä, A.W.: Jokin Yrjänän runokokoelmista

### Novelleja:

- Leskinen, Leena: *Espanjalainen juttu*
- Levola, Kari: *Syvältä veistoluokan uumenista* **tai** *Valheenpaljastuskone ja muita melkein tositarinoita*
- Nykänen, Harri: *Puoli volttia kerien ja muita rikosnovelleja*
- Toivola, Ritva: *Panssarimyyrä ja muita kertomuksia* **tai** *Vampyyrimuoti*
- Tsehov, Anton: *Hevosenkaltainen sukunimi* **tai** jokin muu Tsehovin novellikokoelmista
- Vuorio, Maria: *Syleily*

**Ohje kirjojen valintaan:** 9. luokan kirjallisuudessa on yhdeksän ryhmää, joista luetaan yhteensä 8 kirjaa, mutta vain yksi kirja kustakin ryhmästä.

## 9.lk:n kirjallista

### Kotimaisia klassikoita:

- Aho, Juhani: *Juha* **tai** jokin muu Ahon romaaneista
- Huovinen, Veikko: *Havukka-ahon ajattelija* **tai** jokin muu Huovisen romaaneista
- Jotuni, Maria: *Arkielämää* **tai** jokin muu Jotunin romaaneista
- Kianto, Ilmari: *Punainen viiva*
- Kivi, Aleksis: *Seitsemän veljestä*
- Lassila, Maiju: *Tulitikkuja lainaamassa*
- Linna, Väinö: *Tuntematon sotilas* **tai** yksi osa *Täällä Pohjantähden alla* -sarjasta
- Linnankoski, Johannes: *Laulu tulipunaisesta kukasta*
- Meri, Veijo: *Manillaköysi*
- Paasilinna, Arto: *Jäniksen vuosi* **tai** *Ulvova mylläri*
- Sillanpää, F.E.: *Ihmiset suviyössä*
- Waltari, Mika: *Sinuhe egyptiläinen* **tai** jokin muu Waltarin historiallisista romaaneista

### Ulkomaisia klassikoita:

- Austen, Jane: *Ylpeys ja ennakkoluulo*
- Bronte, Charlotte: *Kotiopettajattaren romaani*
- Bronte, Emily: *Humiseva harju*
- Flaubert, Gustave: *Rouva Bovary*
- Garcia Marquez, Gabriel: *Sadan vuoden yksinäisyys*
- Grass, Günter: *Peltirumpu*
- Hemingway, Ernest: *Vanhus ja meri* (**luetaanko jo koulussa?**)
- Hugo, Victor: *Kurjat*
- Mitchell, Margaret: *Tuulen viemää*
- Remarque, Erich Maria: *Länsirintamalta ei mitään uutta* (**luetaanko jo koulussa?**)
- Steinbeck, John: *Vihan hedelmät*
- Stoker, Bram: *Dracula*

**Fantasiaa ja tieteiskirjallisuutta:**

- Adams, Richard: *Ruohometsän kansa*
- Carranza, Maite: *Susiemon klaani: Noitien taistelu*
- Cast, P.C.: *Merkitty*
- Crossley-Holland, Kevin: *Näkyjen kivi* **tai** jokin muu osa *Arthur* -trilogiasta
- Curley, Marianne: *Nimetyt* **tai** jokin muu osa *Aikavartio* –trilogiasta
- Hearn, Lian: *Satakielilattia* **tai** jokin muu osa *Otorin klaanin tarina* -sarjasta
- Isomäki, Risto: Jokin Isomäen scifi-romaaneista
- Pearson, Mary E.: *Kuka on Jenna Fox?*
- Sinisalo, Johanna: Jokin Sinisalons romaaneista

**Sarjakuvia:**

- Dupuy: *Rakas talkkarini* **tai** jokin muu *Jeanin elämää* –sarjakuva-albumeista
- Havukainen, Aino & Toivonen, Sami: *Juustoon ei saa piirtää* **tai** *Keijut ei juo kahvia*
- Jarla, Pertti: *Fingerpori: heräämisopas*
- Juba: Jokin *Viivi ja Wagner*- tai *Minerva* -sarjakuva-albumeista
- Kirkman, Rick: *Suvi sen aloitti!* **tai** jokin muu *Baby blues* -sarjakuva-albumeista
- Luhtanen, Sari: Jokin *Maisa & Kaarina* -sarjakuva-albumeista
- O'Donnell, Peter: *Modesty Blaise*
- Paloniemi, Milla: Jokin *Kiroileva siili* -sarjakuva-albumeista
- Pini, Wendy: *Ryöstöretki* **tai** jokin muu *Elfquest* –sarjakuva-albumeista

**Kotimaista nykykirjallisuutta:**

- Hotakainen, Kari: *Juoksuhaudantie* **tai** jokin muu Hotakaisen romaaneista
- Kyrö, Tuomas: *Mielensäpahoittaja*
- Kähkönen, Sirpa: *Jään ja tulen kevät* **tai** jokin muu Kähkösen romaaneista
- Lander, Leena: *Tummien perhosten koti*
- Mörö, Mari: *Kiltin yön lahjat*
- Niemi, Mikael: *Populäärimusiikkia Vittulajänkältä (luetaanko jo koulussa?)*
- Nousiainen, Miika: *Vadelmavenepakolainen* **tai** *Maaninkavaara*
- Snellman, Anja: *Parvekejumalat* **tai** jokin muu Snellmanin romaaneista
- Sund, Lars: *Colorado Avenue* **tai** jokin muu sarjan osa
- Tamminen, Petri: *Enon opetukset*
- Tiainen, Marja-Leena: *Alex ja pelon aika* **tai** jokin muu sarjan nuortenromaaneista
- Tuuri, Antti: Jokin Tuurin romaaneista
- Westö, Kjell: *Missä kuljimme kerran* **tai** jokin muu Westön romaaneista

**Ulkomaista nykykirjallisuutta:**

- Allende, Isabel: *Zorron tarina*
- Bakhtiari, Marjaneh: *Mistään kotosin*
- Boyne, John: *Poika raidallisessa pyjamassa*
- Brown, Dan: *Da Vinci -koodi tai* jokin muu Brownin romaaneista
- Chevalier, Tracy: *Tyttö ja helmikorvakoru*
- Coetzee, J.M.: *Nuoruus*
- Forman, Gayle: *Jos vielä jään*
- Gruen, Sara: *Vettä elefanteille*
- Holmberg, Bo R.: *Soitellaan, faija*
- Hosseini, Khaled: *Leijapoika tai Tuhat loistavaa aurinkoa*
- Lewycka, Marina: *Traktorien lyhyt historia ukrainaksi*
- Mankell, Henning: Jokin Mankellin romaaneista (ei dekkarit)

**Runoja:**

- Alanko, Ismo: *Rakkaus on ruma sana: valitut laulutekstit*
- Harmaja, Saima: *Kootut runot* (joko kokonaan tai yksi kirjaan sisältyvä kokoelma)
- Huotarinen, Vilja-Tuulia: *Naisen paikka*
- Itkonen, Jukka: *Laululinnun saarella*
- Karlström, Sanna: *Taivaan mittakaava tai Päivänvalossa*
- Korolainen, Tuula: *Marianne*
- Laaksonen, Heli: Jokin Laaksosen runokokoelmista
- Niska, Heikki: *Ulijasta väkiä tai Mehtätähtejä ja uuen kylän outoja*
- Saarikoski, Pentti: Jokin Saarikosken runokokoelmista
- Sinnemäki, Anni: *Aleksis Kiven katu*
- Tabermann, Tommy: Jokin Tabermannin runokokoelmista
- *Turpa auki!: rap-lyriikkaa*
- Vala, Katri: *Kootut runot*

**Novelleja:**

- Hotakainen, Kari: *Näytän hyvältä ilman paitaa*
- Härkönen, Anna-Leena: *Karusellimatka*
- Katajavuori, Riina: *Kirjeitä Jekaterinburgiin*
- Le Guin, Ursula K.: *Sisämeren kalastaja: science fiction -novelleja*
- Lixsom, Rosa: *Perhe*
- Niemi, Juuli: *Tule hyvä*
- Skiftesvik, Joni: *Puhalluskukkapoika ja taivaankorjaaja*
- Tamminen, Petri: *Elämiä*

**Näytelmiä:**

- Canth, Minna: *Työmiehen vaimo* **tai** jokin muu Canthin näytelmä
- Kivi, Aleksis: *Nummisuutarit* **tai** jokin muu Kiven näytelmä
- Lundán, Reko: *Aina joku eksyy*
- Shakespeare, William: *Romeo ja Julia* **tai** jokin muu Shakespearen näytelmä
- Tsehov, Anton: *Kolme sisarta* **tai** jokin muu Tsehovin näytelmä
- Wuolijoki, Hella: *Niskavuoren tarina*

**LIITE 2****Kyselylomake Pyhäjoen yläkoulun 7.-9. luokkien oppilaille****1. Millä luokalla olet?**

---

**2. Sukupuoli**

---

**3. Millaisia kirjoja luet vapaa-aikana mieluiten? (Voit nimetä esim. suosikkikirjailijoita/ -kirjoja tai genrejä)**

---

  
-

---

  
-

---

  
-

---

-

**4. Mitä mieltä olet uusista lukudiplomi -kirjalistoista? Ovatko ne mielestäsi ulkoasultaan ja ryhmittelyltään selkeät? Onko ryhmiä sopivasti/liian vähän/ liikaa? Onko kirjojen määrä riittävä?**

---

-

---

-

---

-

---

-

---

-

**5. Jos sinulla on parannusehdotuksia kirjalistojen kehittämiseksi, voit laittaa niitä tähän.**

---

–

---

–

---

–

---

–

---

–

---

–

**Kiitokset vastauksista!**